

Dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku

Marie Knebllová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie Knebllová**
Osobní číslo: **H13152**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti rodiny a změn chování dítěte v důsledku rozpadu rodiny.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOŤÁTKOVÁ, S. Dítě a mateřská škola. Vydání: 1. Praha: Grada, 2014, 256 s. ISBN 978-80-247-1568-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Vydání: 3. Praha: Portál, 2000, 143 s. ISBN 80-7178-494-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Vydání: 1. Praha: Grada Publishing, 2005, 184 s. ISBN 80-247-0870-1.

TEYBER, Edward. Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů. Vydání: 1. Praha: Návrat domů, 2007. 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **6. ledna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

JG. H. 2016

Kubík

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá dopadem rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku. Nastiňuje možné způsoby, jak zamezit negativním změnám v chování dítěte vlivem neúplné rodiny a jak těmto změnám předcházet nebo je úplně eliminovat. Práce obsahuje teoretické informace o dětech v předškolním věku, jako je výchova a vývoj. Dále popisuje vztah rodiny a dítěte, rozpad rodiny a změny chování dítěte. Praktická část je zaměřena na výzkumné šetření v mateřských školách, kde bylo dotazováno pedagogů na jejich zkušenosti a postřehy z praxe s dětmi z neúplných rodin. Cílem práce je veškeré poznatky analyzovat, interpretovat a aplikovat v pedagogické praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě předškolního věku, předškolní zařízení, neúplná rodina, změny chování dítěte

ABSTRACT

The Bachelor Thesis focuses on the impact of family breakdown on the child behaviour in preschool age. It outlines possible ways to avoid negative changes in children's behaviour due to single-parent families and how to prevent these changes or eliminate them totally. Thesis includes theoretical information about children in preschool age such as education and development. It also describes the relationship between the family and the child, family breakdown and changes in child behaviour. The practical part is focused on research in preschool facilities, where teachers were surveyed on their experiences and observations from practice with children from single-parent families. The goal is to analyse, interpret and apply all knowledge in all the knowledge to analyse, interpret and apply in pedagogical practise.

KEYWORDS

Preschool Child, Preschool Facilities, Single Parent Family, Child Behaviour Changes

Děkuji panu docentu Jaroslavu Balvínovi za možnost pracovat pod jeho vedením, za cenné rady a čas věnovaný této bakalářské práci. Dále děkuji paní Emílii Sušňové, že mi umožnila psát bakalářskou práci na základě zkušeností získaných právě v Mateřské Škole Sychrov.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Obsah

ÚVOD.....	11
I.....	13
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	14
1.1 O STAVU ZKOUMÁNÍ V LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ	14
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	15
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY POUŽITÉ K PRÁCI.....	17
2 CHOVÁNÍ DÍTĚTE VLIVEM ROZPADU RODINY.....	20
2.1 RODINA A DÍTĚ	20
2.2 ROZPAD RODINY JAKO NEGATIVNÍ FENOMÉN VE VZTAHU K DÍTĚTI	21
2.3 ZMĚNY CHOVÁNÍ DÍTĚTE JAKO DŮSLEDEK ROZPADU RODINY.....	23
3 PRAKTICKÉ VÝSLEDKY VE SLEDOVÁNÍ DĚTÍ VE ŠKOLCE	28
3.1 PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA A JEJÍ MOŽNOSTI PŘI OVLIVŇOVÁNÍ CHOVÁNÍ DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	28
3.2 SITUACE ROZPADU RODINY JAKO NEGATIVNÍ ČINITEL PRO CHOVÁNÍ DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	29
3.3 PRAKTICKÝ DOPAD ROZPADU RODINY NA ZMĚNU CHOVÁNÍ DÍTĚTE A MOŽNOSTI POZITIVNÍHO OVLIVŇOVÁNÍ TĚTO SITUACE.....	30
II.	31
PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	32
4.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	32
4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ	32
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	33
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
4.5 METODA SBĚRU DAT A TECHNIKA VÝZKUMU	34
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	34
5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
5.2 VERIFIKACE HYPOTÉZ	50

6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	53
6.1	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	55
	ZÁVĚR	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
	SEZNAM GRAFŮ	60
	SEZNAM TABULEK.....	61
	SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Bakalářská práce na téma „Dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku“ je zaměřena na zkoumání chování dětí v předškolním zařízení, která pochází z neúplné rodiny. Neúplná rodina může být způsobena rozvodem či rozchodem rodičů, ale také úmrtím jednoho z rodičů nebo může zůstat matka samoživitelka. Dítě v předškolním věku si neumí danou situaci, kterou samo nezavinilo, i když si to mnohdy myslí, vysvětlit. Ve většině případů změní své běžné a každodenní chování nejen ve vztahu k rodičům, ale právě ve vztahu k ostatním dětem v kolektivu. U těchto dětí se kromě změny chování mohou objevit i zdravotní komplikace. Může se jednat o opakované nachlazení či zvýšenou teplotu, ale také psychické problémy, které se projeví třeba nenápadnou poruchou řeči či jinou logopedickou vadou.

Cílem práce je zjistit, jaké jsou dopady rozpadu rodiny na chování dítěte a zamezit těmto jednotlivým negativním změnám v chování dětí a najít způsob, jak tyto děti vychovávat, aniž by pociťovaly pocit odlišnosti, méněcennosti, nerovnováhy či pocitu, že nejsou milovány. Dalšími cíli je navržení opatření, která by pomohla dětem, které trpí v neúplné rodině. V neposlední řadě je velmi důležitým cílem konzultace navržených opatření s pedagogy z mateřských škol.

Teoretická část práce se zaměřuje na literární prameny, které jsou přínosné pro danou problematiku a které nám mohou pomoci lépe nastínit daný problém. Dále je vyjádřen vztah tématu k sociální pedagogice a jsou vysvětleny základní pojmy. Další kapitola je zaměřena na chování dítěte vlivem rozpadu rodiny, kde jsou popsány jednotlivé negativní důsledky a změny v chování. Poslední část teoretické oblasti je věnována praktickým výsledkům, které byly zaznamenány na dětech v mateřském zařízení.

Praktická část je zaměřena na výzkumné šetření v mateřských školách, kde se dotazovalo pedagogů na jejich zkušenosti a postřehy z praxe s dětmi z neúplných rodin nebo s dětmi které procházejí rozvodem (rozpadem) rodiny. Praktická část práce je taktéž rozdělena na tři kapitoly, kde v první kapitole jsou popsány průvodní informace k výzkumnému šetření a jedná se o výzkumné otázky, vyřčené hypotézy, výzkumný soubor, techniky výzkumu, metodu sběru dat nebo zpracování dat. Další kapitola je zaměřena na samotný výzkum, kde jsou interpretovány výsledky, které jsou graficky znázorněny

a okomentovány. Poslední kapitola se zabývá shrnutím výsledků výzkumu a jejich interpretací. Kapitola je taktéž zaměřena na doporučení, kde jsou uvedeny vlastní návrhy řešení a postupy, jak ve výchově a vedení dětí z neúplných rodin postupovat.

Tato bakalářská práce je zpracována pro Mateřskou školu Sychrov, jejíž ředitelkou je v současné době paní Emílie Sušňová. Tato školka se nachází ve Zlínském kraji, v městě Vsetín a je v provozu od 2. ledna 1984. Mateřská škola se skládá ze 4 tříd běžného typu a 1 speciální logopedické třídy, kterou navštěvují děti ve věku 4 až 6 let. Třetím rokem zde pracuji jako pomocná asistentka pedagogických pracovníků. Mojí velkou výhodou je, že mohu při své práci všechny děti pozorovat, jak spolu vzájemně komunikují, učí se novým věcem nebo si hrají. Nebo také jak se rozvíjí a jaké dělají pokroky během 3 let, které v mateřské škole stráví. Ve své práci se budu zaměřovat na děti z neúplných rodin. Díky své práci asistentky proto tak mohu pozorovat změny v jejich chování a vyjadřování v porovnání s ostatními dětmi. Veškeré tyto odchylky využiju při tvorbě otázek v marketingovém výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Pro správné zpracování praktické části práce a vytvoření návrhů je důležitá orientace v základních pojmech v oblasti pedagogiky, sociální pedagogiky a psychologie. Proto se teoretická část práce zaměřuje na výklad všech základních pojmů týkajících se těchto disciplín pomocí domácí a zahraniční literatury.

1.1 O stavu zkoumání v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

Současná literatura, možná i vzhledem k vysokému procentu rozvodovosti nejen u nás, ale i v zahraničí, nabízí velké množství publikací zabývajících se problematikou výchovy dětí v neúplných rodinách. Tyto publikace můžeme rozdělit na domácí, zahraniční a cizojazyčné.

Domácí prameny

Domácí odborné prameny, vztahující se k problematice ať už rozpadu rodiny nebo zabývající se dětmi v předškolním věku, jsou lehce dostupné a je jich nepřehledné množství. Velmi zajímavá a obsáhlá je publikace od *Soni Kořátkové*, „*Dítě a mateřská škola*“. Autorka se ve své knize zaměřuje na děti od narození do věku 6 let. První kapitola je věnována dítěti v předškolním věku v rodinném prostředí, kde popisuje příchod dítěte do rodiny, jeho jednotlivé vývojové etapy a s nimi související nároky. Druhá kapitola zahrnuje úvahy rodičů o mateřské škole. Třetí kapitola nás seznamuje s mateřskými školami, jejich úkolem a snahou. Čtvrtá kapitola je zaměřena na obsah předškolního vzdělávání (Kořátková, 2008).

Zdeněk Matějček, „*Co, kdy a jak ve výchově dětí*“. V této publikaci najdeme rady a doporučení pro rodiče, ale i pedagogy, jak postupovat při výchově dětí v závislosti na věku, ve kterém se dítě právě nachází. V úvodních kapitolách je rozdělena výchova dětí od jednoho do tří let, předškolního věku a dětí školního věku. Další kapitoly jsou věnovány citové a sexuální výchově, výchově k odpovědnosti, vychovávání pomocí zvířat nebo hraček. Důležitá kapitola je zaměřena na úzkost a strach dětí, které mohou doprovázet děti již v předškolním věku (Matějček, 1996).

Zdeněk Matějček, „Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte“. Kniha je věnována popisu od doby narození až do předškolního věku. Rodiče mají možnost krok za krokem sledovat, co se s dítětem v období tohoto překotného psychomotorického vývoje děje, nač mají být připraveni, na co se mohou těšit a na co je třeba dát pozor. Autor vychází ze své výzkumné práce a dlouholeté klinické praxe a s laskavou moudrostí nabízí svou zkušenost všem, kteří chtějí porozumět svému dítěti a dobře je provést první životní etapou až ke vstupu do školy (Matějček, 2005).

Zahraniční prameny

Za jednu z nejvydařenějších publikací se dá považovat kniha od amerického spisovatele Edwarda Teybera s názvem „Děti a rozvod“ a podnázvem „Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů.“ Autor ve své knize rozebírá zranitelnou dětskou duši, ale také to, čím prochází při rozvodu rodičů. Popisuje jednotlivé fáze rozvodu z pohledu dítěte v závislosti na věku či pohlaví dítěte. Další část věnuje změnám v chování dětí při rozvodu rodičů, jejich snaze sblížit zpět oba rodiče nebo prožívání odpovědnosti za rozvod. Je zde i kapitola je věnována rodičům, kde jsou doporučení pro rodiče, jak by oba měli plnit funkci rodičů, spolupracovat spolu navzájem, ale také jak nejlépe řešit vzájemné spory či rozvodové řízení. Poslední, dle mého nejdůležitější, kapitola je věnována výchově dětí po rozvodu. Jak je vést dál, do jaké míry se z nich stávají malí dospělí. Najdeme tady i jednotlivé výchovné metody, třeba jak sblížit dítě s nevlastním rodičem (Teyber, 2007).

Cizojazyčná literatura

V cizojazyčné literatuře najdeme mnoho autorů z řad odborníků nebo veřejnosti, kteří se věnují tématu neúplné rodiny. Titul „*Behavior Problems in Preschool Children*“ od Susan B. Campbell se zaměřuje na problémy v chování dětí v předškolním věku. V knize jsou rozebrány jednotlivé rámce chování dětí v raném dětství a zkoumány příčiny a následky problematického chování. Je zde také řešena kritická otázka jak tomuto chování zabránit popřípadě mu čelit (Campbell, 2006).

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika vznikla na základě spojení sociologie a pedagogiky. Z obou těchto disciplín čerpá poznatky, na základě kterých dále stanovuje obsah a cíl. Sociální

pedagogika usiluje o zlepšení sociálních podmínek, ve kterých daný ohrožený jedinec či skupina žije. Dále se snaží odhalit sociální procesy, které narušují či znesnadňují socializaci jedinců a skupin a vedou ke vzniku společenských rozporů a problémů (Procházka, 2012).

Procházka se inspiruje Krausem a ve svém díle poukazuje na dvě hlavní oblasti působení sociální pedagogiky. Podle něj by se sociální pedagogika, která je v první řadě pedagogikou, měla zabývat pouze problémy, které už neřeší žádná jiná oblast pedagogiky. Tímto dospěl ke dvěma oblastem a těmi jsou prevence a terapie. Jako sociálně pedagogickou prevenci chápeme působení sociálního pedagoga v oblasti výchovy, kde je hlavním faktorem působení na rozvoj osobnosti prostředí. Jde tedy o rozbor aspektů působících v prostředí rodiny, vrstevnických skupin a společenských organizací. Sociálně pedagogická terapie se potom má zabývat výchovou či převýchovou lidí, kteří mají problém se jakkoliv zařadit do společnosti. Mezi takové mohou patřit například osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, nepřízpůsobiví jedinci, přistěhovalci apod.

Jak už bylo zmíněno je možno se v rámci této disciplíny zaměřit na jedince či skupinu. Dalším členěním, které se nabízí, je rozdělení podle věku. Toto dělení může být detailní podle věkových kategorií, které vyhovují danému zkoumání nebo jednoduše na děti, mládež a dospělé osoby. V našem případě se budeme zaměřovat na děti, konkrétně na děti předškolního věku, tedy děti do 6 let. Dle mínění odborníku je tento věk považován za velmi stěžejní, co se výchovy a rozvoje osobnosti týká. Jednoduše řečeno, co do dítěte vložíme do věku 6 let, to se nám v jeho dospělosti vrátí. V současné době může být významným narušitelem tohoto snažení porucha rodiny a rodičovství, ve smyslu rozpadu rodiny či ztráty jednoho z rodičů.

Z pramenů víme, že téměř každé druhé manželství je rozvedeno. Proto je třeba věnovat pozornost výchově dětí právě z neúplné rodiny. Těmto dětem je třeba věnovat zvláštní péči a kompenzovat jim tak vzniklou situaci, do které se nedostaly svojí vinou. Mnohdy ani nemohou pochopit, co se to s nimi a kolem nich děje. Děti z neúplných rodin představují jakousi ohroženou skupinu, což je vědecky dokázáno. Ohroženou ve smyslu času, v době kdy se stávají jedinci této skupiny a v budoucnosti, kdy již jsou psychicky poznamenáni a jejich chování v mládí či dospělosti může být v protikladu s očekávaným chováním okolní společnosti. V praxi to znamená, že právě děti z neúplné rodiny, kterým

v době rozvodu nebyla věnována dostatečná péče a vše jim nebylo dostatečně vysvětleno nebo dokonce kompenzováno, tvoří nejvíce pravděpodobnou skupinu, která právě v pozdějším věku může své chování a jednání směřovat tak, že není v toleranci s běžným chováním. Je tedy velká pravděpodobnost, že tyto děti budou opakovat rodinný vzorec, ve kterém vyrůstali nebo se z nich v horším případě stanou vyvrhelové společnosti. Právě proto je tady sociální pedagogika, které se na tyto ohrožené skupiny zaměřuje a snaží se tak svými doporučeními tyto děti vychovávat tak, abych byl jejich vývoj přirozený a nenarušený (Procházka, 2012).

1.3 Základní pojmy použité k práci

Český jazyk je bohatý na slovní zásobu. I když se může zdát, že jsou některé pojmy na první pohled zřejmé a srozumitelné, je třeba si je vysvětlit, zejména jejich význam v souvislosti s daným tématem.

Jedním z nejpoužívanějších pojmů této práce je pojem **dítě v předškolním věku**. Jedná se o děti ve věku od 3 do 6, někdy také do 7 let, které jsou v našem případě ohroženy ve smyslu, že pocházejí z neúplné rodiny. Pro tyto děti je typická obraznost, citlivost a živelnost. Kvalitativní zvláštnosti předškolního věku charakterizují zajímavé změny v tělesných a pohybových funkcích, poznávacích procesech, v citovém a společenském vývoji. Zasluhu na tom má právě vznikající a prohlubující se sebeuvědomování osobnosti dítěte. Vnímání je pro předškolní dítě ze všech poznávacích procesů nejdůležitější. Zabezpečuje přímý styk dítěte se skutečností. Vjem zůstává, ale ještě není zcela přesným odrazem skutečnosti.

Dalším pojmem je **role rodiče**. Rodiče jsou pro dítě, zejména ty v předškolním věku, nejdůležitějšími osobami jejich života. V rodičovském soužití je důležitá ve vztahu k dítěti především jednota. Pokud totiž jeden rodič řekne na danou věc ANO a druhý rodič řekne NE na stejnou věc, je to pak pro dítě zdrojem velkého zmatku. Tato jednota je důležitá především v raném věku, přináší dítěti jistotu. Není matené, jak má zareagovat, protože z obou stran slyší stejnou navigaci pro svoje chování (Špaňhelová 2010).

Pojem **předškolní zařízení** neboli mateřská škola, je zřízení, kde jsou umístěovány děti během části dne, kdy jsou rodiče v práci. Mateřinky mají za úkol naučit děti „jak se učit“ adekvátně komunikovat, hrát a integrovat s jinými. Učitel poskytuje různé názorné

materiály a aktivity pro motivaci dětí, aby se učily jazyk a slovíčka, matematiku, vědu a počítače, podobně jako hudbu, umění a společenské chování. Pro děti, které předtím strávily většinu času doma, může mateřská škola značit trénink, jak být bez strachu v nepřítomnosti rodičů. Mateřská škola též umožňuje rodičům (zvláště matkám) vrátit se do zaměstnání.

Disfunkční rodina je stav, kdy dochází k porušení všech funkcí a je ohrožen vývoj dítěte v rodině. V extrémních případech je rodina pod stálým dohledem sociálních pracovníků. Příklady disfunkční rodiny:

- nezralá rodina - neujasněnost cílů (Proč to dítě vlastně máme?),
- nezkušenost v oblasti řízení rodiny, péče o dítě,
- nezralost citů (To dítě jen řve a pořád něco chce!),
- funkční rodina (zpravidla slabé sociální zázemí),
- ambiciózní rodina - rodiče preferují kariéru namísto péče o dítě.

V každé rodině existuje systém vrozených a získaných vztahů. Vrozené vznikají oplodněním, těhotenstvím a porodem, jsou tedy samozřejmé a přirozené. Nelze je volit, jsou trvalé. Získané vztahy vznikají například seznámením s druhým člověkem, nejsou samozřejmé, lze je zvolit a získat. Lze je také vypěstovat nebo o ně přijít.

Neúplná rodina je taková rodina, kde chybí jeden z rodičů. Vzniká:

- rozvodem (nejčastěji),
- smrtí (ovdovělý rodič),
- svobodná matka, stará se sama,
- adoptovaný rodič (chybí mu partner).

Rozvod představuje právní akt ukončení manželství. Rozvod je složitý etický, právní a společenský problém, který přesahuje z oblasti rodinného práva i do dalších oblastí. Dotýká se nejen života manželů a jejich majetkových poměrů, ale též dětí, které případně

manželé mají. V České republice lze rozvést každé manželství. Rozvod probíhá vždy před soudem a může proběhnout buď ve formě sporného rozvodu, kdy soud zjišťuje příčiny rozvratu manželství a návrhu na rozvod nemusí vyhovět, nebo na základě dohody obou manželů, kterou soud při splnění dalších zákonných podmínek zásadně respektuje a manželství bez dalšího zkoumání rozvede. Vždy však musí být nejdříve vyřešeny poměry nezletilých dětí a otázky majetkové. (Špaňhelová, 2010)

2 CHOVÁNÍ DÍTĚTE VLIVEM ROZPADU RODINY

Každé dítě vyrůstající v rodině, kde dochází k rozpadu, potřebuje zvláštní péči a způsob výchovy. Na rozdíl od dětí z úplné rodiny. U těchto dětí dochází k odchylkám v chování, vyjadřování a celkové změně. Je zejména na rodičích a pedagozích, aby tyto změny nebyly negativní a aby dítě rozchodem rodičů, co nejméně trpělo a strádalo. Mnohdy se rodiče chybně domnívají, že při rozpadu rodiny je dětem potřeba vynahradit ztrátu toho druhého prostřednictvím materiálních darů. Opak je ale pravdou. Dítě právě v tomto období potřebuje cítit lásku, víc než kdykoli jindy. Dítě si musí být jisté v této době, kdy je pro něj vše, co mělo váhu pryč, že má u rodičů své místo a je stále milováno.

2.1 Rodina a dítě

Každé malé dítě je již krátce po porodu vybaveno velkou citlivostí a intuicí a je silně propojeno s emočním stavem své matky. Každé znejistění a neklid matky se přenáší na dítě. Křikem dítě dává najevo o svých potřebách pro okolí. Dítě do jednoho roku přijímá komunikační impulzy od svých rodičů, na které velmi brzy reaguje. Dítě je tak fixováno na své rodiče, zejména matku, že ve většině případů odmítá pro něho cizí osoby. Konkrétně k matce si v tomto věku utváří specifické pouto.

V období od prvního roku věku jsou mezi dětmi výrazné rozdíly v potřebě komunikovat, pohybovat se, zkoušet nebo pozorovat. Kolem třetího roku začíná být dítě pro své okolí velmi přitažlivé, díky své rozvíjející se schopnosti komunikovat. Jeho řeč je sice ještě nedostatečně slovně vybavena, ale přesto rozumí všemu, co je mu vysvětlováno. Dítě čtyřleté vnímáme již jako partnera. Více vnímá naše vysvětlování a samo se dokáže vyjádřit. Typický pro toto období je vzrůstající zájem o širší společnost. Dítěti již nestačí rodiče, rádo komunikuje s okolím, ať už jsou to jeho vrstevníci, starší děti či dospělí. Po příchodu do mateřské školy je dítě fascinováno prostředím, které je odlišné od prostředí domácího. Vše je najednou přizpůsobeno velikosti a rozměrům dítěte. To v nich vyvolává dojem, že se nacházejí v dětském světě, vše je dostupné jen pro ně.

V přirozené láskyplné výchově chápe dítě sebe samo jako střed rodinného soužití. Toto platí pro všechny děti, ať už vyrůstají jako jedináčci či se sourozenci. Je to spojeno s nedostatečnou schopností porozumět druhým. Dítě je silně egocentrické a to tak, že chápe svět přes svá přání a citová prožívání.

Každé dítě by mělo být vychováváno oběma rodiči, ať už spolu rodiče tvoří manželský či partnerský pár anebo žijí odděleně. Při obou těchto variantách musí být dítě na prvním místě rodičů a současně toto prvenství musí cítit. Pro děti v předškolním věku jsou rodiče tím nejdůležitějším na světě, bez kterého by nemohlo fungovat a jeho dětská dušička by byla zcela ztracena. (Koťátková, 2008)

2.2 Rozpad rodiny jako negativní fenomén ve vztahu k dítěti

Rozvod manželství i rozpad rodiny představují jedno z nejsvízelnějších období, a to nejen pro rodiče a děti, ale často i pro celou širší rodinu. Období rozpadu rodiny je naplněno stresem a frustrací důležitých lidských potřeb. Je období, jehož důsledky mohou ovlivnit rodiče i děti po celý další život. Rozpad rodiny může být považován za určité sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má skončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto předpoklady, pro které k rozpadu rodiny dochází, se ne vždy naplňují a očekávané změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozpadu rodiny.

Největší obavy většiny rozcházejících se rodičů jsou spojeny s otázkou, zda rozchod jejich dětem neublíží. Období před rozchodem, ale i rozchod samotný doprovází řada nepříjemných a bolestivých situací, při kterých je mnohdy přítomno i dítě. To probíhajícím změnám nerozumí a neumí si je samo vysvětlit. I když si to rodiče neuvědomují, dítě se bojí i o ně a nejen o sebe samotné.

Rozpad rodiny (rozvod) se stal fenoménem současné doby. Rozvedeno je každé 2. manželství. „Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“ (www.rozvodmanzelstvi.cz) K četným rozvodům začalo docházet díky konfliktům a napětí, které zintenzivnily novým vývojem, který změnil strukturu společnosti a současný rodinný život. Urbanizace a industrializace dvacátého století s sebou přináší nástup žen z domácností do zaměstnání a plánované rodičovství díky antikoncepci. Tyto změny s sebou přinesly změny rolí a větší závazky, které na sebe manželé berou. Nastaly problémy v komunikaci mezi manželi, které mezi nimi vytvořily pomyslnou propast, která je definitivně odloučila.

Soud ve většině případů určí, kdo bude mít dítě či děti v péči, pokud se manželé předem nedohodli. Rodiče si proto myslí, že rozvodem a rozhodnutím o péči dětí veškeré trápení, komplikace a starosti končí. Ale většinou jsou velmi rychle vyvedeni z omylu, jelikož jsou neustále spojováni díky společným dětem. Právě jim by v průběhu rozvodu měla být věnována větší péče a láska než kdykoli před tím. Protože i kojeneček vycítí, když jeho rodiče spolu nevycházejí tak, jak by měli.

Z teoretického hlediska je správné hovořit o třech stádiích.

Manželský (rodinný) nesoulad vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpory řešit.

Manželský (rodinný) rozvrat představuje podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí. Může být akutní či dlouhodobý, ten většinou přechází v rozvod.

Rozvod je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců.

Po rozvodu by se rodiče dítěte měli snažit dodržovat následující zásady:

1. *Dostatečný kontakt s každým z rodičů tak, aby dítěti bylo umožněno udržovat vztahy s oběma na vysoké kvantitativní úrovni* – tak aby dítě díky velké vzdálenosti neztratilo jednoho z rodičů. Rodič, který má dítě v péči, by měl slovy i činy podporovat jejich kontakt s druhým rodičem. Děti by měl daný rodič včas připravit a podobně.

2. *Kooperativní málo konfliktní vztah mezi rodiči* – splnění tohoto bodu může být pro rozvedené rodiče největší problém, ale na druhou stranu je to ten nejlepší, co mohou společně dětem dát. U případného přetrvávajícího konfliktu rodičů, děti mohou pochybovat, zda rozvod něčemu pomohl.

3. *Kvalifikované a citlivé výchovné metody* – zde platí 3 základní složky výchovy – vřelost, pevnost a důslednost. Rodiče určují časový rozvrh a harmonogram dětí.

4. *Co nejméně změn pro děti* – samotný rozvod je pro dítě zásadní změnou. Je proto důležité všechny další výrazné změny eliminovat, např. nestěhovat se daleko od druhého.

5. *Vhodný systém společenské podpory pro děti a pro rodiče* – rozvod naruší důvěru dětí v trvalost lásky. To může být částečně kompenzováno pokračující láskou. Prarodiče

mohou být pevným bodem dětí a útočištěm před vzájemným nepřátelstvím rodičů (Warshak, 1996).

2.3 Změny chování dítěte jako důsledek rozpadu rodiny

Reakce dítěte na rozpad rodiny mohou být různé. Většinou záleží na věku, temperamentu, charakteru, jeho vlastnostech nebo na tom, co vše již dříve zažilo. Ve většině případu, jsou veškeré změny chování způsobeny tím, že na sebe chce dítě upozornit. Jako by se snažilo říct: „Mami, tati, přestaňte se hádat a pojdte se o mě společně starat.“ Dítě v předškolním věku neumí dokonale popsat své pocity a nálady, proto změní své chování a tím se snaží rodiče, ale i své okolí upozornit na to, že něco není v pořádku. Je nutno dodat, že tyto změny nedělá vědomě a cíleně. Vše tak nějak vychází z jeho malé dětské dušičky.

Rodinným rozvratem a rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které rozvrat v manželství rodičů prožívá. Neexistuje věk, ve kterém by dítě rozvodem rodičů netrpělo. Jde pouze o to, že reakce dítěte v určitých obdobích vývoje je různá podle věku a také podle pohlaví. Ať si to rodiče uvědomují či ne, dítě je vystaveno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či jinými blízkými osobami. Nejedná se totiž o okamžité změny v chování, ale změny, které se začnou objevovat třeba až v období puberty nebo až na začátku dospělosti. To lze dokázat například tím, že do extrémně mladých manželských svazků vstupují mladé dívky a muži z rozvedených rodin, kde se sama matka vdala velmi mladá.

Existují následující změny v chování a změny v reakcích:

- Lež.
- Drobné krádeže.
- Noční děsy.
- Lhostejnost.
- Útěk z domova.
- Zamlklost.

- Kóktání.
- Pomočování.
- Zhoršení vztahu mezi kamarády a spolužáky ve školce.
- Zvýšená rozmazlenost.
- zvýšené neposlouchání a používání sprostých slov.
- Nechutenství.
- Zvýšená agresivita.
- Separační úzkost (Špaňhelová, 2010).

Lež je rozdíl mezi fantazijním myšlením a lživostí je definován věkem kolem 5 let. V tomto období má mít dítě již jasnou představu o tom, co je fantazie a co lež. Lží chce dítě ve většině případů upozornit samo na sebe. Dítě se snaží lží zapůsobit na rodiče a donutit ho k reakci. Ale neuvědomuje si, že reakce rodiče bude negativní. Pokud rodič lež zjistí, měl by si s dítětem promluvit a vše mu vyjasnit.

Drobné krádeže dítě neprovádí tak, aby se na něj nepřišlo, ale spíš tím způsobem, aby na sebe upozornilo. Touto změnou v chování dítě usiluje o to, aby se poměry v rodině urovnaly, rodiče si ho všimli a vše bylo jako dřív. Důležité je, aby rodič hned dítěti nevyndal. Tím by se dítě ještě víc zatvrdilo. Je důležité se jej zeptat na danou ukradenou věc a vše s dítětem rozumně projít a zjistit, co jej trápí a z čeho má obavu.

Noční děsy se projevují u dítěte cca od 8. měsíce věku do konce mladšího školního věku – cca 11 let. Dítě se v noci vzbudí, ale není v plném vědomí, když má otevřené oči. Začne křičet, mnohdy věty, které nedávají smysl. Rozdíl mezi noční můrou a nočním děsem: Při noční můře dokáže dítě po úplném probuzení říct, co mu zdálo. Na rozdíl od nočního děsu, kdy je jeho prožitek silnější a hlubší, je rovněž obtížnější dítě uklidnit. Hlavně si nedokáže vzpomenout na to, co se mu zdálo. Příčinou bývá určitý prožitek, který dítě zažilo během dne. Nemá ho však odžitý, vysvětlený nebo mu nerozumí a jeho psychika to nezvládla. Pokud tedy v rodině nastane nějaká situace, které dítě nerozumí,

je třeba, aby dal rodič dítěti prostor na to, aby se zeptalo a vše si společně vysvětlili. Dítěti tedy pomáhá ventilace pocitů, rozhovor a fyzická aktivita.

Lhostejnost se u dítěte projevuje takovým chováním jako by se ho daná situace v rodině netýkala. Dítě si ve skutečnosti, ale jen neví rady s danou situací. Příčinou může být malá všímavost dítěte. Lhostejnost může být do jisté míry také obranná póza dítěte. Nechce nebo se brání tomu, aby se ho dotýkalo to, co se v domácnosti děje. Rodič nesmí dítě nechat v klidu. Musí ho krátce informovat o vzniklé situaci v rodině. Dítě musí mít rovněž pocit, že je rodiči nápomocno.

Útěk z domova. Někdy se dítě k útěku připravuje, třeba tím, že si sbírá potraviny. Ale ve většině případů je útěk z domova aktuálním východiskem z dané situace, například po hádce s rodiči. Jedná se o zkrat v daném okamžiku. Fyzický útěk dítěte ve skutečnosti znamená útěk dítěte od problémů v rodině. V danou chvíli mu nedojde, že útěk není řešením do budoucnosti. Nebo uteče, aby si toho rodiče všimli a přestali se hádat.

Rodič musí dítě začít okamžitě hledat a zalarmovat potřebné síly. Po nálezku je důležité dítě obejmout a dát mu najevo lásku a jistotu, ujistit ho, že ho rodiče mají stále rádi a že o něj budou starat. To je pro dítě velmi důležité.

Zamlklost je typickou změnou v chování dětí z rozvádějících se rodin. Dítě si v hlavě přemítá, co vše se děje a dít se bude. Je zadumané a jeho věty jsou útržkovité. Rodičům je doporučováno si s dětmi mluvit o tom, co se děje. Někdy vyvolává tuto zamlklost jeho nejistota, kdy neví, co bude a co se stane nebo situace, kdy zaslechne neúplnou informaci z rozhovoru rodičů.

Koktání je určitou formou úniku z dané situace. Dítě tak může reagovat na rozpor rodičů. Jedná se o projev toho, že má v sobě větší emoční náboj a neumí se s ním „poprat“. Koktání je charakterizováno jako dětská neuróza, to znamená, že dítě nemá nijak poškozenou centrální nervovou soustavu. Koktání je reakcí dítěte na zátěž, kterou právě prožívá. Společné sdílení situace s rodiči by mělo dítěti dát najevo, že danou situaci nese ještě s někým dalším.

Pomočování jedná se o obnovené pomočování u dětí, které již dobře dovedly chodit na záchod, a dovedlo se samo obsloužit. Najednou nastane změna. Pomočí se ve chvíli

strachu před rodičem nebo ve chvíli, kdy je přítomno něčemu, čeho se bojí. Při zjištění je třeba dítě netrestat. Dítě může takto reagovat i z přemíry napětí, které si v danou chvíli prožívá. Pokud by to tak bylo nebo by rodič měl toto tušení, je zapotřebí hledat, jak tuto míru snížit.

Zhoršení vztahu mezi kamarády a spolužáky ve školce dítě může být méně mluvné, může se stydět nebo se kamarádům vyhýbat. To může být pro kamarády a spolužáky dítěte matoucí, protože dříve se chovalo odlišně. Pokud spolužákům někdo vzniklou situaci nevysvětlí, může se stát, že se k dítěti obrátí zády a přestanou se s ním bavit. Proto je velmi důležité, aby rodiče či pedagog ostatním kamarádům danou situaci vysvětlili, aby se k dítěti chovali i nadále přátelsky. Protože mnohdy může být důvodem jeho trápení právě pocit samoty.

Zvýšená rozmazlenost přichází ve chvíli, kdy se rodiče přehnaně snaží dítěti vynahrudit vzniklou situaci. Dítě nemá hranice, může si dělat, co chce, může si ukázat na, co chce a dostane to. Většinou to praktikuje jen jeden rodič, někdy ale oba a snaží se tak navzájem předbíhat v tom, který bude lepší a dá dítěti víc. Rodič si tak dítě určitým způsobem kupuje. Kupuje si ho však materiálními dary, které jsou pomíjivé. Pokud si tohoto faktu všimne jiný dospělý, třeba pedagog a chce s tím něco dělat, je zapotřebí jednat jemně, obezřetně a ne formou útoku. Mnohdy ale rodič v obdarování dítěte nepřestane. Rodič si bohužel neuvědomuje, že vztah mezi rodičem a dítětem se vytváří díky společným prožitkům, které spolu prožijí, díky společné komunikaci, hře a zážitkům, které je spojují.

Zvýšené neposlouchání a používání sprostých slov – dítě se k používání sprostých slov většinou uchyluje v období, kdy se blíží rozvod či rozchod rodičů. Neguje téměř vše, co rodič řekne. Tuto svoji neurvalost ve většině případů používá dítě ve vztahu k tomu, kdo je osobnostně slabší, křehčí, kdo je více zranitelný. Nebo to používá jako pokus, co to s druhým udělá. Většinou to jsou právě matky. Dítě má v sobě zřejmě nahromaděné negativní emoce, se kterými si neví rada a tak je používá ve formě útoku ve vztahu k tomu, koho má nejraději.

Nechutenství může být projevem změny v chování a mnohdy může přejít až v anorexii, ale je se většinou týká starších dětí. Začátek je prostý, dítě začne odmítat potravu. Nejí spolu s ostatními, nechce se dotknout toho, co je připraveno na stole ke společnému jídlu, schovává se s jídlem. Tady je již ve většině případů nutná pomoc odborníka.

Zvýšená agresivita může nastat buď vůči sobě samému, nebo vůči druhé osobě. Zvýšená agresivita vůči ostatním dětem se může projevovat tak, že dítě z rozvádějící se rodiny začne fyzicky napadat ostatní děti v kolektivu a to mnohdy bezdůvodně. Mnohdy tato agresivita přerůstá v šikanu. Opakem je pak sebepoškozování, které se u malého dítěte může projevovat tak, že si ubližuje například tím, že se bouchá úmyslně do hlavy nebo škrábe se po rukách. V situaci, kdy se ocitá v přítomnosti toho, o němž si myslí, že je viník daného stavu, začne jeho agresivita prudce růst. V obou těchto situacích je důležité, aby se rodič nenechal ovlivnit projevem dítěte. Ve chvíli, kdy na dítě přichází agrese, musí rodič zareagovat tak, aby dítě pochopilo, že agrese nic nevyřeší a o všem je třeba si promluvit. Rodič musí dítěti naslouchat, aby mu mohl pomoci. Jinak se o jeho problému nedozví.

Separáční úzkost se projevuje zejména u malých dětí předškolního věku. Později by měla vymizet. Separáční úzkost tedy znamená ze strany dítěte úzkostný stav, kdy se ocitá bez jednoho rodiče – pro něho jistoty. Může nastat ve chvíli, kdy je dítě v trvalé péči matky a s otcem se jen navštěvuje. Matka onemocní a je nucena dát dítě na čas k prarodičům. V tu chvíli se u dítěte projeví separáční úzkost. Může se dále projevovat tím, že je dítě apatické nebo si nechce hrát. Někdy je daným projevem zmatenost dítěte, víc se v noci budí, prožívá noční děs nebo noční můru. Pro rodiče je jediné doporučení, je zapotřebí zvykat dítě pomalu, a pokud to je možné, za přítomnosti obou rodičů na druhé. Důležité je jít na vše pomalu. (Špaňhelová, 2010)

3 PRAKTICKÉ VÝSLEDKY VE SLEDOVÁNÍ DĚTÍ VE ŠKOLCE

Jak už bylo na začátku zmíněno, rozvody jsou dnes téměř na denním pořádku, proto není problém najít v předškolním zařízení dítě z rozvedené či rozvádějící se rodiny. V současné době jsou v mateřské škole, kde pracuji, v jednom z oddělení 2 děti, které vyrůstají v rozvádějících se rodinách. Jedno z těchto dvou dětí, má situaci o to složitější, že jeho rodiče nejsou schopni spolu jakkoli komunikovat a do školy si na sebe chodí navzájem stěžovat a jeden na druhého vytahují jen špatné věci. Tento stav je na dítěti velmi znát. Jindy živé a veselé dítě je najednou zamlklé, plačtivé, extrémně fixované na maminku a téměř se straní kolektivu ostatních dětí. Druhé dítě je na tom o poznání lépe a to z jednoho, dalo by se říci i jednoduchého důvodu. Rodiče tohoto dítěte spolu navzájem vycházejí, a proto jejich ratolest nemá až tak velký pocit strachu. Vzájemný vztah rodičů je pro děti v těchto situacích víc důležitý než kdykoli jindy.

3.1 Předškolní výchova a její možnosti při ovlivňování chování dítěte v předškolním věku

Dítě v předškolním věku má velmi často svůj dětský svět a vše, co prožívá je ovlivněno jeho fantazií a představami. Na základě toho si dítě často dělá vlastní úsudky a vyvozuje si, co a jak bude. V tomto věku dochází k odloučení dítěte od rodiče. Jedná se o chvíle, kdy si dítě hraje s ostatními dětmi na pískovišti, když je rodič někde poblíž, není přímo přítomen tomu, co si jeho ratolest povídá s ostatními.

Typickým příkladem je odchod do předškolního zařízení. Tady již rodič nemůže být přítomen svému dítěti, tudíž mnohdy ani neví, s čím se dítě svěřuje ve školce ostatním dětem a pedagogům. Dítě vše chápe „po svém“. Proto mohou nastat zdánlivě banální situace, které si dětská hlavička přebere a vyhodnotí si je jako velmi špatné. Tím může být například hádka rodičů ohledně špatné finanční situace. Další zaslechnutou informací v tutéž dobu je informace o odjezdu dítěte na prázdniny a babičce. To vše si dítě spojí a vyhodnotí to tak, že se jeho rodiče již nemají rádi, rozvádějí se a ono proto bude muset bydlet u babičky. Je proto velmi důležité vědět o čem naše dítě přemýšlí a co jej trápí.

Ideální doba na komunikaci s našim potomkem, je třeba před spaním. Je třeba s ním probrat, co během dne zažilo, z čeho mělo obavy a co jej naopak uspokojilo. Dále je

nezbytná komunikace rodiče s pedagogem, zejména v období pokud se rodiče opravdu rozvádějí a nejedná se pouze o výplod fantazie dítěte. Právě pedagog je hned po rodičích a prarodičích další důležitou osobou v životě dítěte. Tráví s ním poměrnou částka dne, a proto by měl vědět vše o dítěti (Teyber, 2007).

3.2 Situace rozpadu rodiny jako negativní činitel pro chování dítěte v předškolním věku

Co vidíme velmi často a co bývá předmětem naprosto chybných interpretací, je špatná školní výkonnost dítěte. Projevuje se ve zhoršeném školním prospěchu, protože dítě předtím dobře prospívalo. Je to dáno tím, že v důsledku trvalého stresu se objevuje v dítěti stále více stresu a úzkosti. To vede ke zhoršení koncentrace, a to opět ke špatnému školnímu prospěchu. Dítě je za svůj špatný školní prospěch trestáno rodiči a rodiče si navzájem vyčítají, že je to chyby jednoho či druhého. Dítě tím pádem ztrácí zájem o školu či školku, protože se mu stává zdrojem utrpení, tím se opět zhoršuje jeho výkonnost a bludný kruh se uzavírá.

Je třeba říci, že zde existují výrazné rozdíly mezi chlapci a dívkami. Zhoršení školního prospěchu u chlapců je často provázeno velkou mírou agrese, která je výsledkem dlouhodobé frustrace. U dívek probíhá proces zhoršení školního výkonu poněkud jinak, je méně nápadný. Dívky z rozvedených rodin jsou více staženy do sebe, dále se u nich projevuje úzkost a s ní související poruchy koncentrace.

Toto je vše platí na děti, které před rozpadem rodiny byli zcela normální a neproblémové. Děti, které před rozvodem rodičů trpěly některými poruchami psychického vývoje, prochází po rozvodu situací ještě složitější. V našich podmínkách hrají důležitou roli vztahy k tzv. širší rodině, tj. dědečkům, babičkám, strýcům, tetám a jiným členům rodiny. Rozvodem rodičů se velice často tyto rodinné vztahy, které dítě potřebuje pro svoji rodinnou identifikaci s dospělými, narušují. Spousta prarodičů se po rozvodu svých dětí začne navzájem osočovat, nenávidět a přestanou v důsledku toho i akceptovat dítě, ke kterému předtím měli pozitivní vazby. Mohou však také dítě milovat dál, chtějí pro ně něco udělat, ale jeden z rozvedených rodičů jim v tom brání. Tomu by se měli rozvedení rodiče vyvarovat a snažit se aby dítě s prarodiči i po rozvodu udržovala veškeré vazby stejně nebo pokud možno v podobné míře jako před rozvodem (Matějček, Dytrych, 2002).

3.3 Praktický dopad rozpadu rodiny na změnu chování dítěte a možnosti pozitivního ovlivňování této situace

První naléhavé doporučení říká, že rodiče by si nadále měli zachovat vědomí svého rodičovství, tj. že i po rozvodu mají oba k dítěti určité povinnosti. Že mají k dítěti svá práva, to vědí obvykle až moc dobře, a domáhají se jich vskutku „přes mrtvoly“. Zákon o rodině stanoví, že i po rozvodu jsou oba rodiče odpovědní za řádnou výchovu dítěte. To znamená, že ani jeden z rodičů, který nemá nyní po rozvodu dítě ve své péči, není z oné zákonné odpovědnosti vyňat.

Poradenská zkušenost říká, že v naprosté většině případů je pro dítě velkou životní výhodou, jsou-li mu i po rozvodu oba rodiče zachováni. Nebezpečné jsou dva krajní postoje. Jednak když v jednom z partnerů převládá pocit zklamání a osamocení a na dítě se až příliš upíná a je mu doslova vším. Dítě tak zatíží a spoutá svou bolestí. Druhým postojem je stav, kdy jeden z partnerů vidí celý smysl svého života v naprostém odstranění druhého partnera ze života dítěte.

Další zásadní doporučení je, aby se rodiče upřímně a rozhodně starali, aby mezi nimi nevzniklo akutní nepřátelství. Důležitým doporučením je: Nepodplácejte své dítě a nekupujte si ho. Ale také z něho nedělejte obranný nebo útočný nástroj. Rodiče se po rozvodu mívají velký sklon zaměřovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální. Zahrnují je pak drahými hračkami, drahým oblečením, drahou sportovní výbavou apod. Rozhodně to však není to podstatné, co dítě v této době potřebuje. Dítěti více imponuje, je-li jeho vychovatel vyspělou osobností, na kterou je spolehnutí.

Téměř v 90% je dítě po rozvodu svěřováno do péče matky a otcí jsou stanoveny tzv. návštěvy. Tady platí, že dítě přijme dva různé světy, dvě různá prostředí, ale jen pokud se mu nepřátelsky nemíchají. Optimální formou kontaktu po rozvodu je volné pokračování rodinného vztahu. Manželství se sice rozešlo, ale role rodičů nadále přetrvává (Špaňhelová, 2010).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na mateřské školy, které se nacházejí ve Vsetíně a jeho okolí. Následující výzkumné šetření se zabývá souvislostí rozpadu rodiny a chování dítěte v předškolním věku. V této kapitole jsou blíže popsány cíle výzkumu, výzkumné otázky, jsou zde stanoveny hypotézy, výzkumný soubor a dále jednotlivé použité techniky, metody a zpracování dat. Výzkum probíhal v měsících únoru a březnu roku 2016.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jaký dopad má rozpad rodiny na chování dítěte v předškolním věku.

Dílčí cíle výzkumu

- Zjištění jednotlivých dopadů na chování dítěte vlivem rozpadu rodiny.
- Zjištění jednotlivých problémů, která se vyskytují u dětí která procházejí rozchodem (rozvodem rodičů) nebo která vyrůstají v neúplné rodině.
- Navržení opatření, která by pomohla dětem, která trpí v neúplné rodině.
- Konzultace navržených opatření s pedagogy mateřských škol.

4.2 Stanovení hypotéz

Hypotéza 1: Souvislost mezi pozorovanými odlišnostmi v chování a konzultacemi o chování dětí s rodiči.

Hypotéza 2: Souvislost mezi komunikací s matkou nebo otcem a konzultování změn v chování dítěte.

Hypotéza 3: Souvislost mezi konzultováním o změnách v chování dítěte s rodiči a doporučení konzultace s odborníkem.

4.3 Výzkumné otázky

Dotazník obsahuje 14 otázek. Při jeho tvorbě jsem se jej snažila vytvořit tak, aby otázky byly srozumitelné a logicky na sebe navazovaly. Pro jednoduchost a rychlost jsou všechny otázky v uzavřené formě. Výsledky všech otázek jsou graficky vyjádřeny. Současně je uveden slovní popis nebo procentuální vyjádření pro lepší orientaci a jasnější interpretaci. Znění otázek je následující:

1. Jaké je Vaše pohlaví?
2. Kolik máte let?
3. Jaká je délka Vaší praxe?
4. Jaký je průměrný věk dětí ve třídě?
5. Jaký je celkový počet dětí ve třídě?
6. Kolik dětí je z neúplné rodiny?
7. Jaký je důvod vzniku neúplné rodiny?
8. Jako pedagog poznáte, že je v rodině něco v nepořádku?
9. Pozorujete u takového dítěte nějaké změny v chování?
10. Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?
11. Který z rodičů z neúplných rodin s Vámi více komunikuje?
12. Která z následujících odlišností v chování u dětí z neúplných rodin pozorujete?
13. Jak dlouho tyto problémy přetrvávaly?
14. Myslíte si, že je u takových dětí nutná konzultace se specialistou?

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor jsou pedagogové, kteří působí v mateřských školách v okrese Vsetín. Jedná se o mateřská zařízení, která jsou ve Vsetíně a jeho okolí. Všichni respondenti byli obeznámeni s tématem výzkumu. Z důvodu anonymity nejsou při sběru dat zaevidovány jména ani jiné osobní informace. Dotazníky byly rozdány na vedení mateřských škol nebo přímo jednotlivým pedagogům. Výběr výzkumného vzorku byl účelový, ale nebylo možno zajistit úplnou úspěšnost navrácení dotazníků. Respondenti měli za úkol odpovědět na 14 výzkumných otázek, kdy převážná většina se týká dětí z mateřských škol ve věku od 3 do 6 let.

4.5 Metoda sběru dat a technika výzkumu

Sběr potřebných dat probíhal ve městě Vsetín a jeho okolí. Díky tomu, že bylo potřeba shromáždit větší množství dat, byla zvolena metoda dotazníku. Samotný dotazník byl adresován úzce zaměřené skupině respondentů, byl poskytnut v papírové formě a osobně adresován.

Technika sběru dat je realizována pomocí předtisknutého formuláře a jelikož je práce zaměřena na kvantitativní výzkum, data jsou získána prostřednictvím dotazníku. Finální dotazník se skládá celkem ze 14 otázek. Tyto otázky jsou členěny na tři části. První část se zabývá informací o pedagogích. Druhá část otázek se zabývá statistickými daty o počtu dětí ve třídách, o jejich věku a o poměru dětí z neúplných rodin. Třetí část otázek je zaměřena na subjektivní názory pedagogů, které jsou vyjádřeny v 6 otázkách týkajících se neúplných rodin a dětí z neúplných rodin.

4.6 Způsob zpracování dat

Data získaná pomocí dotazníkového šetření jsou zpracována v programu Microsoft Excel, kde jsou vyhodnocena pomocí tabulek a následně grafů pro větší přehlednost a názornost. Následně jsou všechny tabulky a grafy převedeny do programu Word, kde jsou patřičně slovně okomentovány.

5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Kapitola Výsledky výzkumu se zabývá vyhodnocením dat získaných z dotazníků. Celkově byly dotazníky rozdány do mateřských zařízení a důsledně byly vyplněny 92 pedagogickými pracovníky. Dle podkladů bylo zkoumáno dětí. Výsledky jsou pro větší přehlednost a lepší vypovídající hodnotu znázorněny graficky.

5.1 Výzkumné otázky

První část dotazníkového šetření se zabývá informacemi o samotných respondentech, v našem případě o pedagozích z mateřských škol. Především jsou zkoumány základní informace jako je pohlaví, věk a dále délka praxe příslušného pedagoga.

Další čtyři otázky jsou zaměřeny na jednotlivá mateřská zařízení a to konkrétně na věk dětí, na počet dětí ve třídě a na statistiku úplných a neúplných rodin. Dále se je dotazována v případě neúplné rodiny, jaký je důvod vzniku neúplné rodiny.

Poslední část dotazníku je zaměřena na otázky, které jsou směřovány přímo k osobě pedagoga a k jeho názorům, které vycházejí z pedagogické praxe. Stěžejní otázky jsou zaměřeny jestli je pedagog schopen poznat zda je v rodině něco v nepořádku, jaké změny u takových dětí pozoruje, jestli tyto změny konzultuje s rodiči dítěte nebo jestli doporučuje konzultace s odborníky.

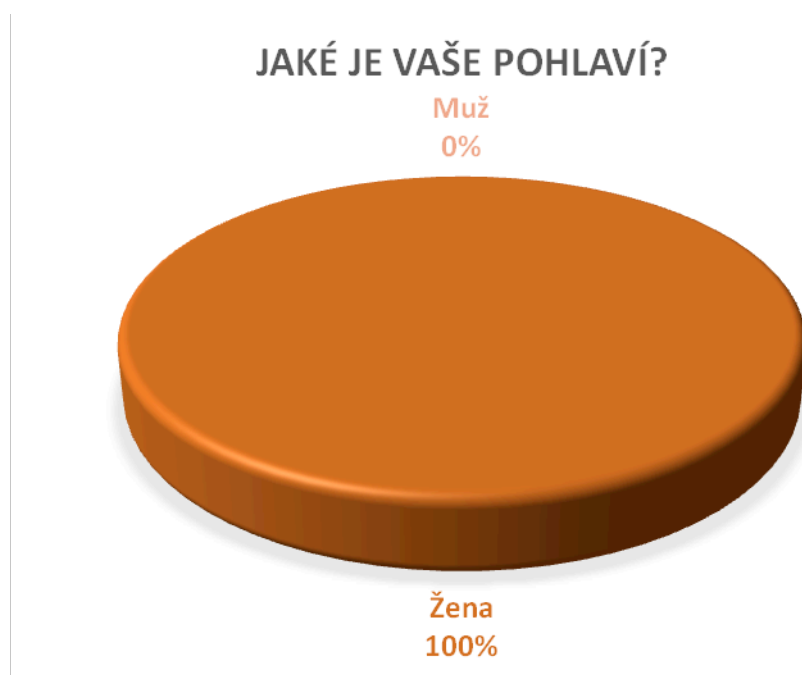
V následujících stranách je každá otázka číselně a graficky znázorněna. Dále jsou jednotlivé výsledky interpretovány a okomentovány. Pro větší přehlednost jsou k absolutním četnostem udány i relativní četnosti.

První otázka „Jaké je Vaše pohlaví?“

Z celkového počtu 92 respondentů je přesně 100 % procent žen. Toto číslo svědčí o tom, že v mateřských zařízeních pracují převážně ženy a muži se v roli pedagoga v mateřské škole vyskytují nejspíše jen ojediněle.

Pohlaví	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Žena	92	100
Muž	0	0
Celkem	92	100

Tabulka 1: Pohlaví respondentů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

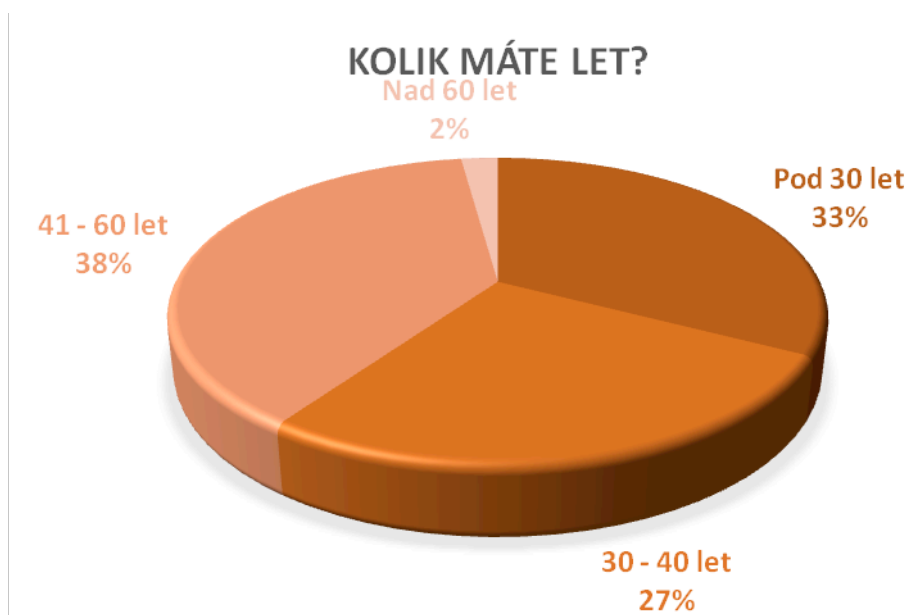
Graf 1: Pohlaví respondentů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Druhá otázka „Kolik máte let?“

Věkové rozložení respondentů je velmi zajímavé. Celkem 38 % respondentů je věku 41 – 60 let a 27 % ve věku 30 – 40 let. Představují tak nejpočetnější skupinu. Dle věku se dá předpokládat zkušenost pedagogů spadajících do této kategorie. Dále je zajímavé, že 33 % pedagogů je mladších 30 let. Čili zhruba třetina pedagogů může být ve svém oboru krátce po škole nebo v délce několika let.

Věk	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Pod 30 let	30	33
30 - 40 let	25	27
41 - 60 let	35	38
Nad 60 let	2	2
Celkem	92	100

Tabulka 2: Věk pedagogických pracovníků
(Zdroj: Vlastní zpracování)

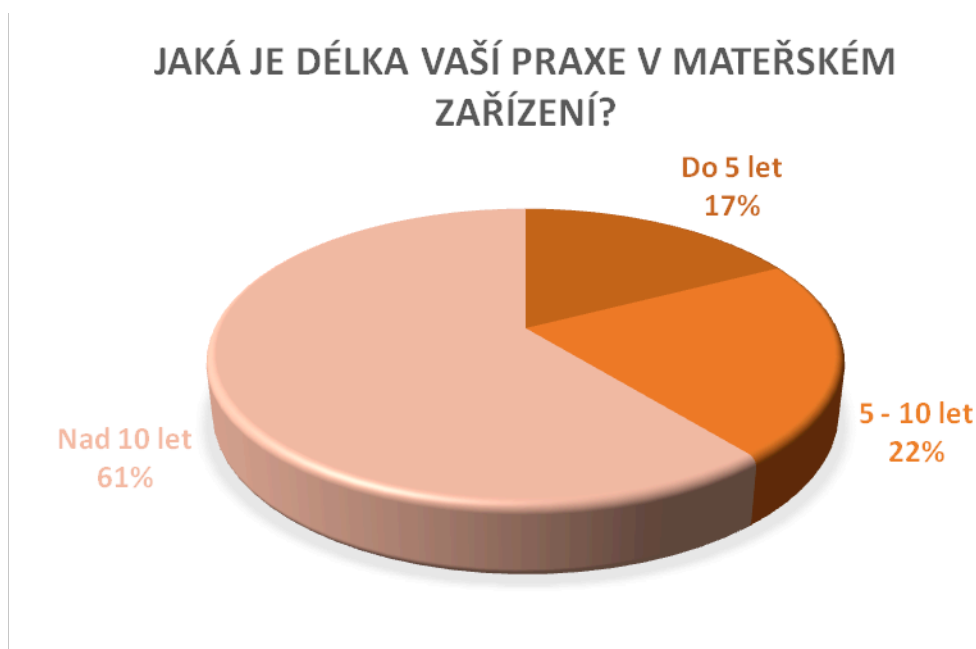
Graf 2: Věk pedagogických pracovníků
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Třetí otázka „Jaká je délka Vaší praxe v mateřském zařízení?“

Třetí otázka se zabývá zkušenosti pedagogů. Dle odpovědí můžeme usoudit, že se průzkumu zúčastnilo velké množství zkušených pedagogů. Za předpokladu, že můžeme brát počet let praxe úměrnou míře zkušenosti. V tomto případě 61 % z daných respondentů velmi zkušenými pedagogy a jsou tedy schopni kvalitně zodpovědět následující otázky.

Délka praxe	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Do 5 let	16	17
5 - 10 let	20	22
Nad 10 let	56	61
Celkem	92	100

Tabulka 3: Délka praxe pedagogických pracovníků
(Zdroj: Vlastní zpracování)

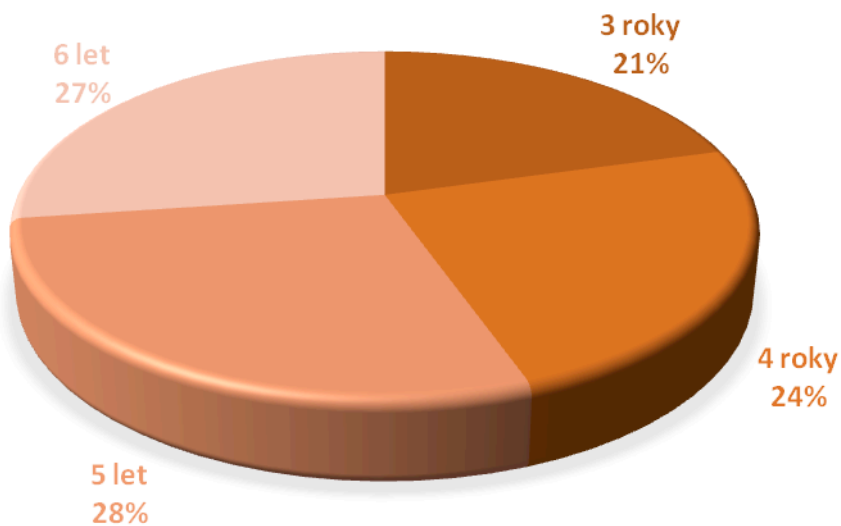
Graf 3: Délka praxe pedagogických pracovníků
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Čtvrtá otázka „Jaký je průměrný věk dětí ve třídě?“

Z výsledků plyne že nejčastěji mateřské zařízení navštěvují děti ve věku pěti a šesti let.

Věk	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
3 roky	19	21
4 roky	22	24
5 let	26	28
6 let	25	27
Celkem	92	100

Tabulka 4: Průměrný věk dětí ve třídě
(Zdroj: Vlastní zpracování)

JAKÝ JE PRŮMĚRNÝ VĚK DĚTÍ VE TŘÍDĚ?

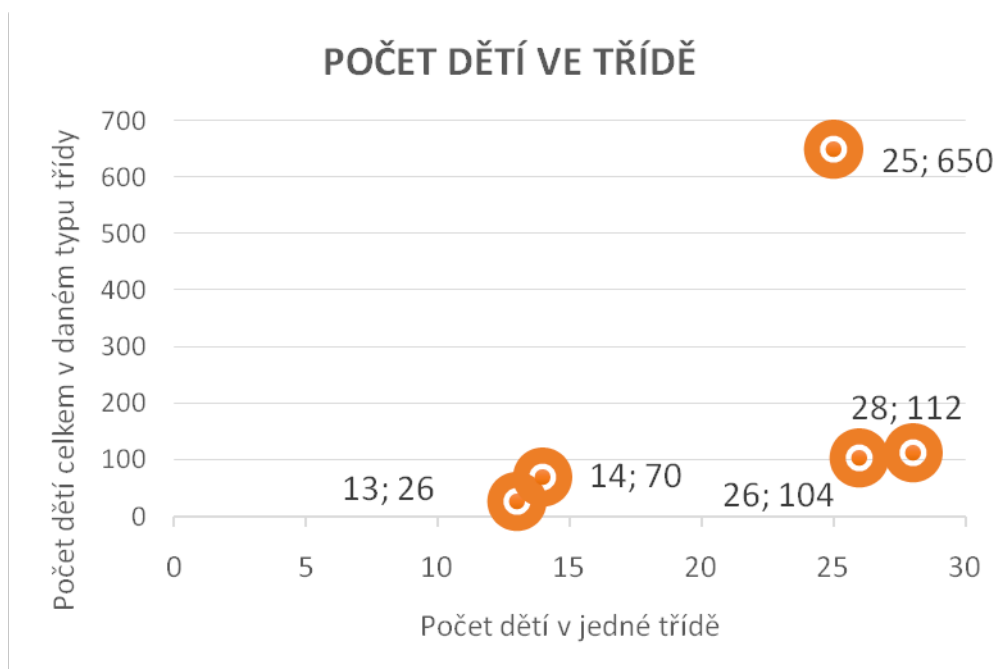
Graf 4: Průměrný věk dětí ve třídě
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Pátá otázka „Jaký je celkový počet dětí ve třídě?“

Otázka měla za účel vyjádřit konkrétní počty dětí v jednotlivých třídách, ale především udát celkový počet dětí, která jsou podrobena výzkumnému šetření.

Počet dětí	Absolutní četnost (n)	Počet dětí celkem
13	2	26
14	5	70
25	26	650
26	4	104
28	4	112
Celkem		962

Tabulka 5: Počet dětí ve třídě
(Zdroj: Vlastní zpracování)

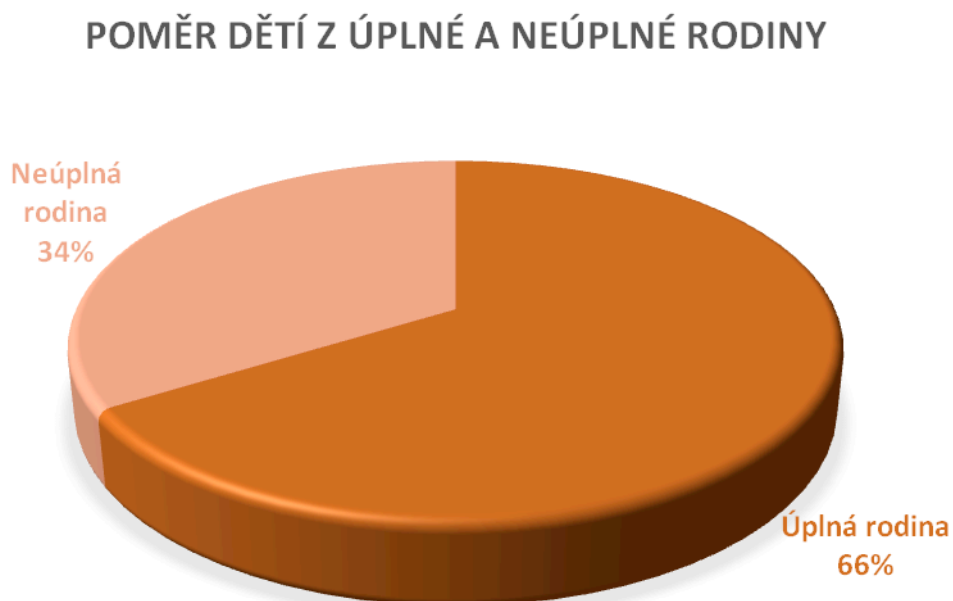
Graf 5: Počet dětí ve třídě
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Šestá otázka “Kolik dětí je z neúplné rodiny?”

Šestá otázka byla dotázána za účelem zjištění poměru dětí z úplné a neúplné rodiny v mateřském zařízení. Celkem 34 % dětí pochází z neúplné rodiny, což představuje zhruba třetinu pozorovaných dětí.

Počet dětí	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Úplná rodina	637	66
Neúplná rodina	325	34
Celkem	962	100

Tabulka 6: Poměr dětí z úplné a neúplné rodiny
(Zdroj: Vlastní zpracování)

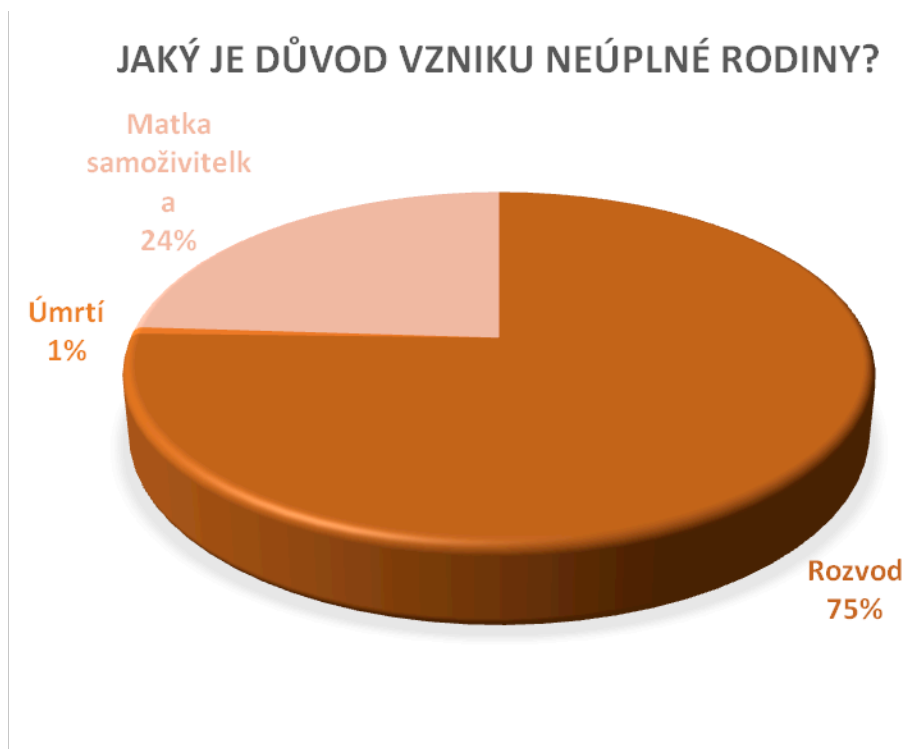
Graf 6: Poměr dětí z úplné a neúplné rodiny
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Sedmá otázka „Jaký je důvod vzniku neúplné rodiny? Konkrétně číselně vyjádřete.“

Sedmá otázka se zaměřuje na důvod vzniku neúplné rodiny. Dle šetření je příčinou vzniku neúplné rodiny v 75 % případů rozvod, v 24 % se jedná o matku samoživitelku a v 1 % jde o úmrtí jednoho z rodičů.

Důvod	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Rozvod	245	75
Úmrtí	2	1
Matka samoživitelka	78	24
Celkem	325	100

Tabulka 7: Důvod vzniku neúplné rodiny
(Zdroj: Vlastní zpracování)

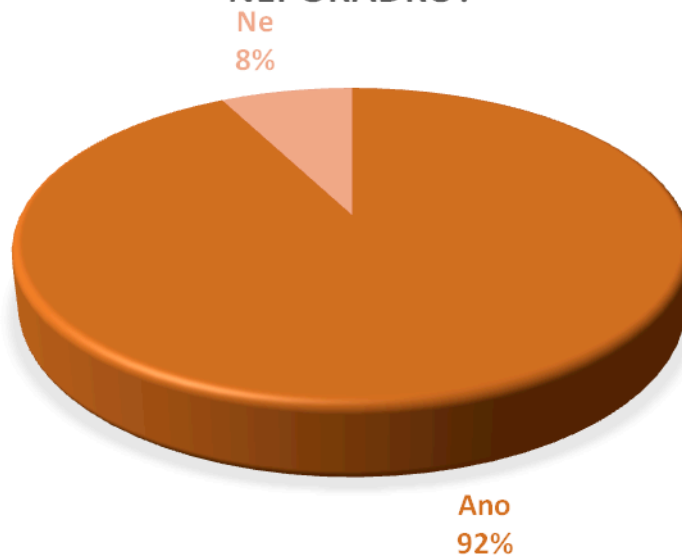
Graf 7: Důvod vzniku neúplné rodiny
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Osmá otázka „Jako pedagog poznáte, že je v rodině něco v nepořádku?“

Otázka byla položena za účelem zjištění, zda je pedagog schopen bez jakýchkoliv indikátorů ze strany rodičů odhalit, zda dítě prochází rozchodem nebo rozvodem rodičů. Celkem 88 % odpovědělo jasné ano a jsou tedy schopni na projevech chování dítěte usoudit, že je v rodině něco v nepořádku.

Odpověď	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	85	92
Ne	7	8
Celkem	92	100

Tabulka 8: Poznává pedagog, že je něco v nepořádku?
(Zdroj: Vlastní zpracování)

JAKO PEDAGOG POZNÁTE, ŽE JE NĚCO V NEPOŘÁDKU?

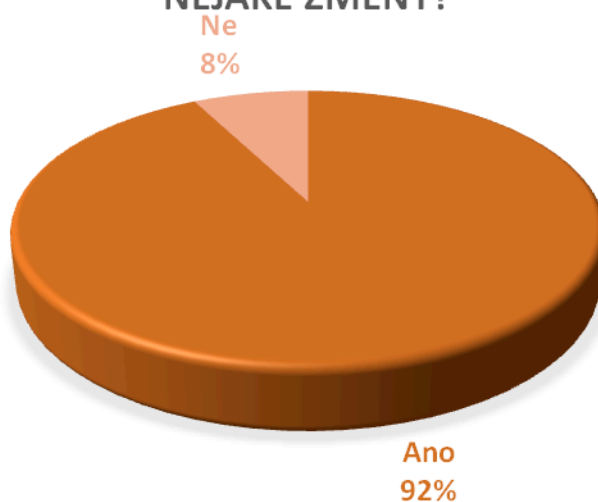
Graf 8: Poznává pedagog, že je něco v nepořádku?
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Devátá otázka „Pozorujete u dětí, která jsou z neúplné rodiny nebo procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů nějaké změny?“

Velmi vysoké procento, konkrétně 92 % pedagogů odpovědělo, že pozorují u dětí změny v chování. Z odpovědi lze naznat, že velmi vysoké procento dětí je rozvodem nebo rozvodem rodičů ovlivněno a dá se důvodně předpokládat, že je jedná o ovlivnění negativní.

Odpověď	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	85	92
Ne	7	8
Celkem	92	100

Tabulka 9: Změny u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

**POZORUJETE U DĚTÍ, KTERÁ PROCHÁZejÍ
ROZVODEM (ROZCHODEM) RODIČŮ
NĚJAKÉ ZMĚNY?**

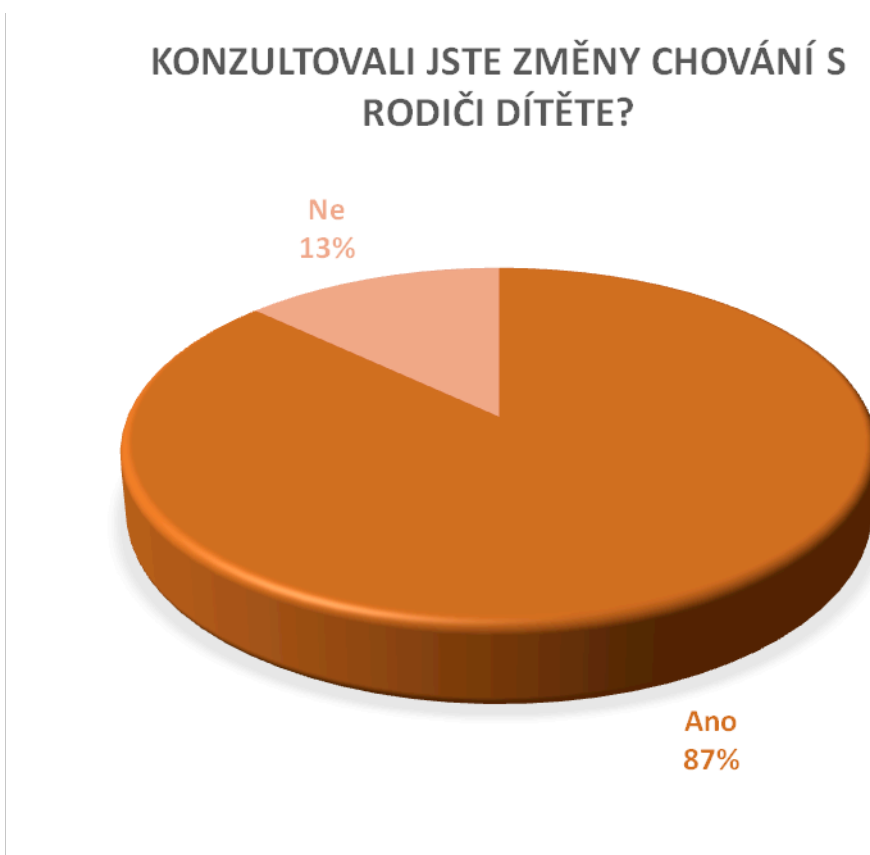
Graf 9: Změny u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Desátá otázka „Konzultovali jste změny chování s rodiči dítěte?“

Celkem 87 % pedagogů konzultuje změny chování s rodiči dítěte a dá se tak předpokládat, že upozorňuje rodiče na to, že není něco v pořádku a je potřeba s dítětem jednat více empaticky než obvykle. Zhruba 13 % pedagogů změny chování dítěte s rodiči nekonzultuje a vzhledem k povaze otázky se dá toto číslo označit jako za vysoké.

Odpověď	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	80	87
Ne	12	13
Celkem	92	100

Tabulka 10: Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?
(Zdroj: Vlastní zpracování)

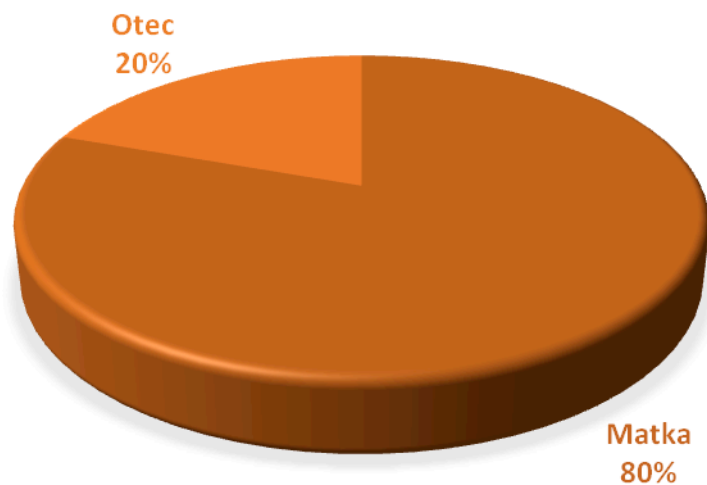
Graf 10: Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Jedenáctá otázka „Který z rodičů z neúplných rodin s Vámi více komunikuje?“

V 80 % případů komunikuje s pedagogem více matka a ve 20 % případů více otec.

Odpověď	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Matka	74	80
Otec	18	20
Celkem	92	100

Tabulka 11: Komunikace s rodiči
(Zdroj: Vlastní zpracování)

KTERÝ Z RODIČŮ Z NEÚPLNÝCH RODIN S VÁMI VÍCE KOMUNIKUJE?

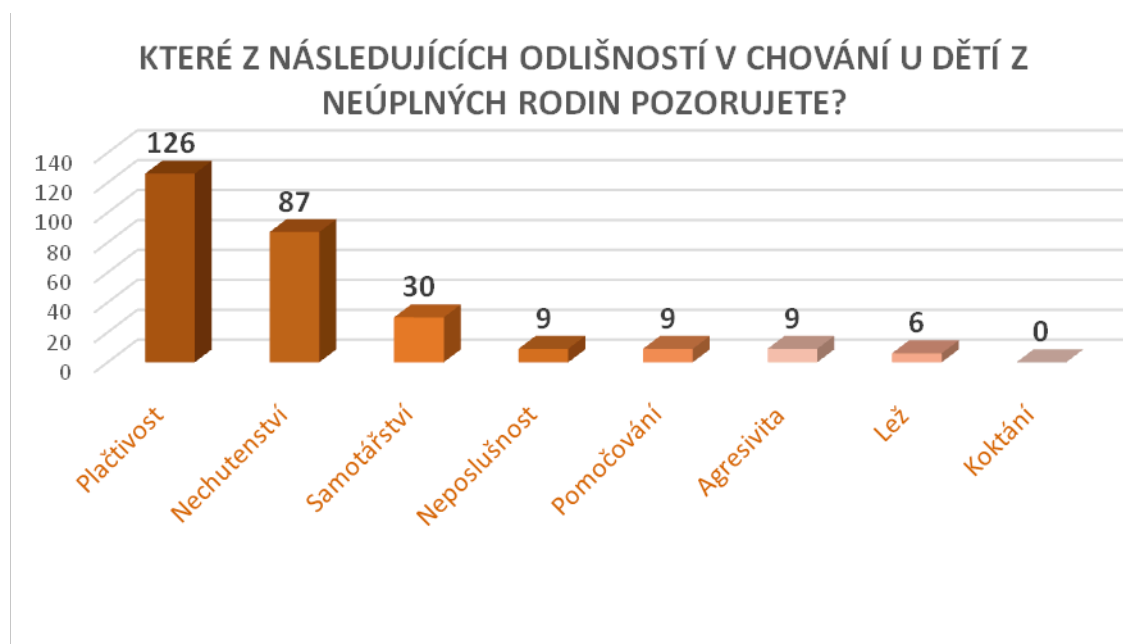
Graf 11: Komunikace s rodiči
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Dvanáctá otázka „Která z následujících odlišností v chování u dětí z neúplných rodin pozorujete?“

Jako nejčastější odlišnost se u dětí projevuje plačtivost a to zhruba u 46 % dětí. Dalším významným problémem je nechutenství a samotářství. Na 3 % hladině se pohybuje neposlušnost, pomočování nebo agresivita.

Projevy	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Plačtivost	126	46
Nechutenství	87	32
Samotářství	30	11
Neposlušnost	9	3
Pomočování	9	3
Agresivita	9	3
Lež	6	2
Koktání	0	0
Celkem	276	100

Tabulka 12: Odlišnosti v chování u dětí z neúplných rodin
(Zdroj: Vlastní zpracování)

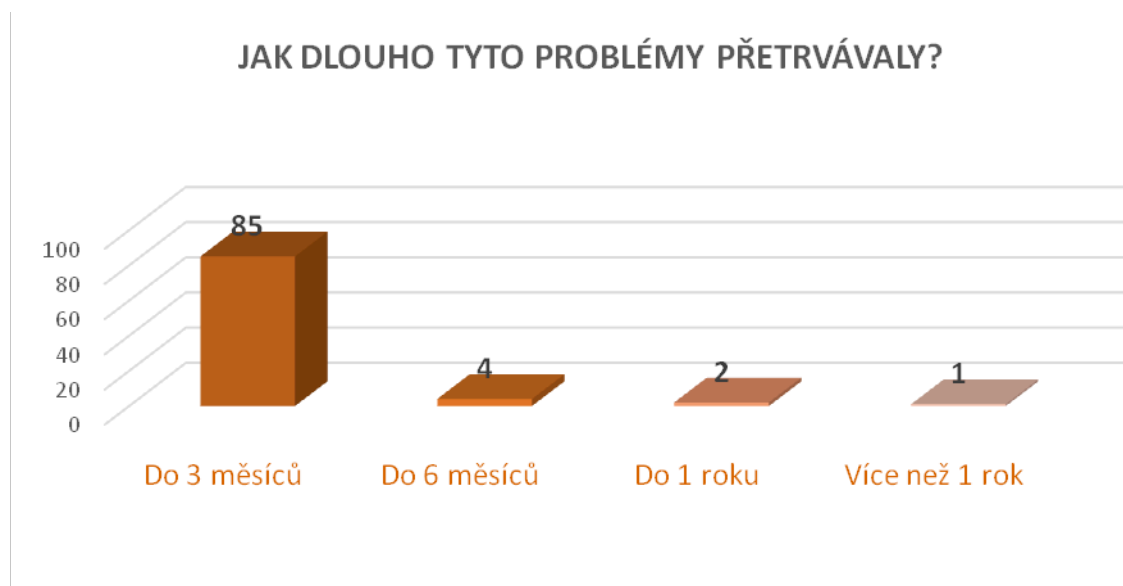
Graf 12: Odlišnosti v chování dětí z neúplných rodin
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Třináctá otázka „Jak dlouho tyto problémy přetrvávaly?“

Otázka koresponduje s dvanáctou otázkou a vyjadřuje, jak dlouho měly děti konkrétní problémy. Celkem 92 % pedagogů udalo, že problémy u dětí vymizely do tří měsíců od urovnání situace mezi rodiči. Zhruba 4 % dále uvedly že problémy vymyzely do půl roku. Zbylá 3 % respondentů označilo problémy jako dlouhotrvajícího charakteru a to tak, že problémy vymyzely do jednoho roku neb nevymizely vůbec.

Délka	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Do 3 měsíců	85	92
Do 6 měsíců	4	4
Do 1 roku	2	2
Více než 1 rok	1	1
Celkem	92	100

Tabulka 13: Délka přetrvávání problémů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Graf 13: Délka přetrvávání problémů
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Čtrnáctá otázka „Myslíte si, že je u takových dětí nutná konzultace s odborníkem?“

Z výsledků je patrné, že 63 % pedagogů nepocítuje nutnost konzultace s odborníky a 29 % respondentů si naopak myslí, že konzultace s odborníkem je nutná.

Odpověď	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	29	32
Ne	63	68
Celkem	92	100

Tabulka 14: Doporučení konzultace s odborníkem
(Zdroj: Vlastní zpracování)

Graf 14: Doporučení konzultace s odborníkem
(Zdroj: Vlastní zpracování)

5.2 Verifikace hypotéz

Hypotéza 1: Souvislost mezi pozorovanými odlišnostmi v chování a konzultacemi o chování dětí s rodiči.

H₀: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky není souvislost.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky je souvislost.

	Konzultovali	Nekonzultovali	Celkem
Pozoruje změny	80	5	85
Nepozoruje změny	0	7	7
Celkem	80	12	92

Tabulka 15: Hypotéza 1
(Zdroj: Vlastní zpracování)

	B1	B2	Součty		B1	B2	Součty
A1	73,913	11,087	85	A1	0,501	3,342	3,843
A2	6,087	0,913	7	A2	6,087	40,580	46,667
Součty	80	12	92	Součty	6,588	43,922	50,510

Tabulka 16: Hypotéza 1: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria
(Zdroj: Vlastní zpracování)

$$X_2 = 50,510$$

$$f = (2 - 1) \times (2 - 1) = 1$$

$$X_{2,0,05}(1) = 3,841$$

H₀ zamítáme

Pro stupeň volnosti 1 testového kritéria a hladině významnosti 0,05 je kritická hodnota 3,841. Jelikož je vypočítaná hodnota vyšší než hodnota kritická, zamítáme nulovou hypotézu a přijmeme alternativní hypotézu. Můžeme tedy potvrdit souvislost v pozorování odlišností chování a následné konzultace s rodiči.

Hypotéza 2: Souvislost mezi komunikací s matkou nebo otcem a konzultování změn v chování dítěte.

H₀: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky není souvislost.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky je souvislost.

	Matka	Otec	Celkem
Konzultovali změny	70	10	80
Nekonzultovali změny	4	6	12
Celkem	74	18	92

Tabulka 17: Hypotéza 2

(Zdroj: Vlastní zpracování)

	B1	B2	Součty		B1	B2	Součty
A1	65,778	14,222	80	A1	0,271	1,253	1,524
A2	8,222	1,778	10	A2	2,168	10,028	12,196
Součty	74	16	90	Součty	2,439	11,281	13,720

Tabulka 18: Hypotéza 2: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria

(Zdroj: Vlastní zpracování)

$$X_2 = 13,72$$

$$f = (2 - 1) \times (2 - 1) = 1$$

$$X_{2, 0,05} (1) = 3,841$$

H₀ zamítáme

Pro stupeň volnosti 1 testového kritéria a hladině významnosti 0,05 je kritická hodnota 3,841. Jelikož je vypočítaná hodnota vyšší než hodnota kritická, zamítáme nulovou hypotézu a přijmeme alternativní hypotézu. Je tedy možno potvrdit souvislost mezi komunikací s matkou nebo otcem a konzultování změn v chování dítěte.

Hypotéza 3: Souvislost mezi konzultováním o změnách v chování dítěte s rodiči a doporučení konzultace s odborníkem.

H₀: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky není souvislost.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky je souvislost.

	Nutnost konzultace	Konzultace není nutná	Celkem
Konzultovali	27	53	80
Nekonzultovali	2	10	12
Celkem	29	63	92

Tabulka 19: Hypotéza 3
(Zdroj: Vlastní zpracování)

	B1	B2	Součty		B1	B2	Součty
A1	25,217	54,783	80	A1	0,126	0,058	0,184
A2	3,783	8,217	12	A2	0,840	0,387	1,227
Součty	29	63	92	Součty	0,966	0,445	1,411

Tabulka 20: Hypotéza 3: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria
(Zdroj: Vlastní zpracování)

$$X_2 = 0, 501 + 3,342 + 6,087 + 40,580 = 1,411$$

$$f = (2 - 1) \times (2 - 1) = 1$$

$$X_{2, 0,05} (1) = 3,841$$

H₀ přijmeme

Pro stupeň volnosti 1 testového kritéria a hladině významnosti 0,05 je kritická hodnota 3,841. Jelikož je vypočítaná hodnota vyšší než hodnota kritická, přijmeme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Konzultování změn v chování dítěte s rodiči nemá souvislost s doporučením konzultací s odborníkem.

6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit jaký vliv má dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku. Výzkumné šetření probíhalo v mateřských zařízeních ve Vsetíně a okolí v období únor a březen roku 2016. Papírový dotazník jež obsahoval 14 otázek (12 uzavřených a 2 otevřené) byl rozdán a následně vyplněn 92 pedagogickými pracovníky a byla nasbírána data o 962 dětech.

Z celkového počtu 92 respondentů je přesně 100 % procent žen. Toto číslo svědčí o tom, že v mateřských zařízeních pracují převážně ženy a muži se v roli pedagoga v mateřské škole vyskytují nejspíše jen ojediněle. Věkové rozložení respondentů je ze statistického hlediska velmi zajímavé a vzhledem k budoucímu vývoji pedagogiky příznivé. Celkem 38 % pedagogů je ve věku 30 – 40 let a 27 % pedagogů věku 41 – 60 let. Celkem 33 % pedagogů je mladších 30 let. Čili zhruba třetina pedagogů může být ve svém oboru krátce po škole nebo v délce několika let, což je pozitivní pro budoucí vývoj mateřských škol. Dle výzkumného šetření můžeme usoudit, že se výzkumu zúčastnilo velké množství zkušených pedagogů. Za předpokladu, že můžeme brát počet let praxe úměrnou míře zkušenosti. V tomto případě 61 % z daných respondentů velmi zkušenými pedagogy a mohli tak kvalitně zodpovědět otázky ve výzkumném šetření.

Předmětem výzkumné šetření bylo celkem 962 dětí z mateřských škol. Věk dětí se pohyboval od 3 do 6 let. Většina zařízení má mateřské třídy o velikosti 25 dětí. Výjimkou jsou logopedické a pomocné třídy kde se objevilo 13 nebo 14 dětí. Výzkum se zaměřoval na děti z neúplných rodin a celkem 34 % dětí z celkové počtu pochází právě z neúplné rodiny. Nejčastějším důvodem vzniku neúplné rodiny je v 75 % případů rozvod (popřípadě rozchod) rodičů, ve 24 % případů šlo o matku samoživitelku a v 1 % případů jde o úmrtí z jednoho rodičů. Statisticky nejvýznamější je tedy rozvod (rozchod) rodičů dítěte.

Další část šetření byla zaměřena, zda je pedagog schopen bez jakýchkoliv indikátorů ze strany rodičů odhalit, zda dítě prochází rozchodem nebo rozvodem rodičů. Celkem 88 % odpovědělo jasně ano a jsou tedy schopni na projevech chování dítěte usoudit, že je v rodině něco v nepořádku. Velmi vysoké procento, konkrétně 92 % pedagogů také odpovědělo, že pozorují u dětí znatelné změny v chování. Z odpovědi lze naznat, že velmi vysoké procento dětí, je rozchodem nebo rozvodem rodičů ovlivněno

a dá se důvodně předpokládat, že je jedná o ovlivnění negativní. Zhruba 87 % pedagogů konzultuje změny chování s rodiči dítěte a dá se tak předpokládat, že upozorňuje rodiče na to, že není něco v pořádku a je potřeba s dítětem jednat více empaticky než obvykle. Zhruba 13 % pedagogů změny chování dítěte s rodiči nekonzultuje a vzhledem k povaze otázky se dá toto číslo označit jako za vysoké. V 80 % případů komunikuje s pedagogem více matka a pouze ve 20 % případů více otec, což může svědčit o tom, že je matka více informována o rozporech dítěte než otec.

Jako nejčastější odlišností u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů nebo již žijí v neúplné rodině, projevuje plačtivost a to zhruba u 46 % dětí. Dalším významným problémem je nechutenství (32 %), což může vést k odmítání hlavního jídla nebo svačinek. Dalším udaným problémem je samotářství (11 %), kdy se dítě straní ostatním dětem nebo není komunikativní na běžné hladině a vyhýbá se kolektivu. Okolo 3 % se pohybuje neposlušnost, pomočování nebo agresivita. Celkem 92 % pedagogů udalo, že všechny tyto problémy u dětí vymizely zhruba do tří měsíců od urovnání situace mezi rodiči nebo od konečného vyřešení sporů. Zhruba 4 % dále uvedly že problémy vymizely do půl roku. Zbylá 3 % respondentů označila problémy jako dlouhotrvajícího charakteru a to tak, že problémy vymizely do jednoho roku neb nevymizely vůbec. Poslední zjištěnou informací bylo, zda pedagogický pracovník doporučuje konzultaci s odborníky při vyzkoušení negativních odlišností v chování. Celkem 32 % odpověděla kladně a zbylých 68 % považuje konzultaci s odborníkem za zbytečnou.

V šetření byly také položeny tři hypotézy. První z nich se zabývala souvislostí mezi pozorovanými odlišnostmi v chování dítěte a následnou konzultací o chování dítěte s rodiči. Pomocí čtyřpolní tabulky a výpočtu statistických hodnot byla zjištěna přímá souvislost těchto dvou jevů. Druhá hypotéza zkoumala souvislost komunikace s otcem nebo matkou a konzultování změn v chování dítěte. Souvislost byla potvrzena, je tedy důvodné podezření, že matky jsou ochotny více komunikovat o změnách dítěte nežli otcové. Třetí hypotéza se zaměřila na souvislost mezi konzultováním o změnách v chování dítěte s rodiči a doporučením konzultace s odborníkem. Souvislost těchto dvou jevů nebyla prokázána.

6.1 Doporučení pro praxi

Z výsledků výzkumu vyplývá, že zhruba třetina dětí v předškolním věku pochází z neúplných rodin a téměř na každém dítěti se projevují negativní odlišnosti v chování. U většiny dětí tyto problémy vymizí, ale u 3 % dětí mají tyto problémy dlouhodobý charakter a mohou způsobit obtíže v následujícím vývoji dítěte a v jeho výchově. Problematika rozpadu rodiny by rozhodně neměla být opomíjena a měl by jí být přičítán význam. Jako možné způsoby jak předejít problémům u dětí nebo jim efektivněji pomoci mohou být:

- Problém by měl být důsledně řešen, ať už ze strany rodičů, tak ze strany pedagogického pracovníka v mateřském zařízení.
- Z výzkumného šetření víme, že pedagog má v normální třídě 25 až 28 žáků. Z toho vezmeme, že jedna třetina dětí má nějaké následky z rozchodu rodičů při chování, není schopen pedagog školy pracovat individuálně s každým dítětem. V tomto případě by mohl do třídy docházet sociální pedagog a dětem se individuálně věnovat.
- Důležitá je konzultace sociálního pedagoga s pedagogem v mateřské škole, dříve než začne konzultace s rodiči. Při komunikaci se navrhne správné řešení a nasměrování jak při výchově dítěte.
- Při potřebě může sociální pedagog konzultovat problém s rodiči. Zde je vhodné zvážit, zda bude komunikovat s oběma rodiči najednou nebo s každým zvlášť.
- V ideálním případě by měl být sociální pedagog zaměstnancem mateřského zařízení kvůli vysoké četnosti neúplných rodin a tím pravděpodobného vzniku problémových situací.

ZÁVĚR

Práce je zaměřena na dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku. Dítě v raném dětství tráví v mateřském zařízení podstatnou část času, nejčastěji sedm nebo osm hodin denně a tím pádem má na něj mateřská škola významný vliv. Dítě je vychováváno nejen pedagogem, ale do jisté míry okolím a skupinou, do které se dostane. Právě tento věk je označován za období největšího intelektuálního a emočního rozvoje. V tomto věku dítě rovněž vyspívá tělesně, pohybově i společensky. Mateřská škola tvoří základ vývoje jedince ve společnosti a navštěvuje ji téměř 90 % všech dětí. Jelikož je mateřské zařízení přístupnější novým poznatkům z pedagogiky a psychologie oproti normální rodině, děti se zde učí spoustě nových věcí. Mateřská škola se dá také považovat za předpoklad intelektuálního rozvoje a za jakousi přípravu pro základní školu.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké jsou dopady rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku a zamezit těmto jednotlivým negativním změnám v chování dětí a najít způsob, jakým tyto děti vychovávat. Nosnou částí práce je výzkumné šetření. Výzkumné šetření probíhalo v mateřských zařízeních ve Vsetíně a okolí v období únor a březen roku 2016. Papírový dotazník jež obsahoval 14 otázek (12 uzavřených a 2 otevřené) byl rozdán a následně vyplněn 92 pedagogickými pracovníky a byla nasbírána data o 962 dětech. Výsledky byly zjištěny na základě kvantitativního výzkumu, stanovených výzkumných problémů, otázek a hypotéz.

Výzkum se zaměřoval na děti z neúplných rodin a bylo zjištěno, že celkem třetina pochází právě z rodiny neúplné. V 75 % případů je důvodem neúplné rodiny rozvod (popřípadě rozchod) rodičů a ve 24 % případů šlo o matku samoživitelku. Velmi vysoké procento, konkrétně 92 % pedagogů, také odpovědělo, že pozorují u dětí znatelné změny v chování. Jako nejčastější odlišností se u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů nebo již žijí v neúplné rodině, projevuje plačtivost, a to téměř u poloviny zkoumaných dětí. Dalším významným problémem je nechutenství, které postihuje téměř třetinu dětí, což může vést k odmítání hlavního jídla nebo svačinek. Dalším udaným problémem je samotářství, kdy se dítě straní ostatním dětem nebo není komunikativní na běžné hladině a vyhýbá se kolektivu. U většiny dětí tyto problémy vymizí v horizontu několika měsíců, ale u 3 % dětí mají tyto problémy dlouhodobý charakter a mohou způsobit obtíže

v následujícím vývoji dítěte a v jeho výchově. Problematika rozpadu rodiny by rozhodně neměla být opomíjena a měl by jí být přičítán význam.

Jako možné způsoby, jak předejít negativním dopadům je v zásadě důsledná komunikace ať už ze strany rodičů, tak ze strany pedagogického pracovníka v mateřském zařízení. Dalším řešením je docházení sociálního pedagoga do mateřského zařízení. Tím by byl zajištěn individuální přístup a důslednější pozorování dětí. Důležitá je také konzultace sociálního pedagoga s pedagogem v mateřské škole, dříve než začne konzultace s rodiči. Při komunikaci se navrhne správné řešení a nasměrování jak při výchově dítěte. Při potřebě může sociální pedagog konzultovat problém s rodiči. Zde je vhodné zvážit, zda bude komunikovat s oběma rodiči najednou nebo s každým zvlášť. V ideálním případě by měl být sociální pedagog zaměstnancem mateřského zařízení kvůli vysoké četnosti neúplných rodin a tím pravděpodobného vzniku problémových situací.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

CAMPBELL, Susan B., 2006. *Behaviors Problem in Preschool Childre*. Vyd. 2. Guilford Press, 334 s. ISBN 978-1593853778.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKA, Richard, KLÍMA, Petr, NĚMEC, Jiří, KOŤA, Jaroslav a Jiří PILAŘ, 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2008. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 200 s. ISBN 978-80-247-1568-1.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál. 143 s. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 184 s. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. DYTRYCH, Zdeněk, 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

NIELSEN, Renate a Wilfried GRIEBEL, 2005. *Poprvé v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál. 104 s. ISBN 80-7178-989-5.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

Rozvod manželství [online]. Rozvod manželství podle nového občanského zákoníku 2014 [citováno 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.rozvodmanzelstvi.cz/cz/rozvod-manzelstvi>

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

TEYBER, Edward, 2007. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Vydání: 1. Praha: Návrat domů. 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7.

WARSHAK, Richard A, 1996. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Vyd. 1. Praha: Portál. 240 s. ISBN 80-7178-089-8.

WILDOVÁ, Rebeca, 2010. *Svoboda a hranice, láska a respekt*. Vyd. 1. Praha: DharmaGaia. 208 s. ISBN 978-80-7436-005-3.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	36
Graf 2: Věk pedagogických pracovníků	37
Graf 3: Délka praxe pedagogických pracovníků	38
Graf 4: Průměrný věk dětí ve třídě	39
Graf 5: Počet dětí ve třídě	40
Graf 6: Poměr dětí z úplné a neúplné rodiny	41
Graf 7: Důvod vzniku neúplné rodiny	42
Graf 8: Poznává pedagog, že je něco v nepořádku?	43
Graf 9: Změny u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů	44
Graf 10: Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?	45
Graf 11: Komunikace s rodiči	46
Graf 12: Odlišnosti v chování dětí z neúplných rodin	47
Graf 13: Délka přetrvávání problémů	48
Graf 14: Doporučení konzultace s odborníkem	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pohlaví respondentů.....	36
Tabulka 2: Věk pedagogických pracovníků	37
Tabulka 3: Délka praxe pedagogických pracovníků.....	38
Tabulka 4: Průměrný věk dětí ve třídě.....	39
Tabulka 5: Počet dětí ve třídě	40
Tabulka 6: Poměr dětí z úplné a neúplné rodiny	41
Tabulka 7: Důvod vzniku neúplné rodiny	42
Tabulka 8: Poznává pedagog, že je něco v nepořádku?	43
Tabulka 9: Změny u dětí, která procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů.....	44
Tabulka 10: Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?	45
Tabulka 11: Komunikace s rodiči	46
Tabulka 12: Odlišnosti v chování u dětí z neúplných rodin	47
Tabulka 13: Délka přetrvávání problémů	48
Tabulka 14: Doporučení konzultace s odborníkem	49
Tabulka 15: Hypotéza 1	50
Tabulka 16: Hypotéza 1: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria	50
Tabulka 17: Hypotéza 2	51
Tabulka 18: Hypotéza 2: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria	51
Tabulka 19: Hypotéza 3	52
Tabulka 20: Hypotéza 3: Odhad teoretické četnosti a hodnota testového kritéria	52

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P 1: REŠERŠE.....	63
PŘÍLOHA P 2: DOTAZNÍK.....	67

PŘÍLOHA P 1: REŠERŠE

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

Kniha je rozdělena do čtyř částí. První je orientována spíše obecně, má za úkol poskytnout základní orientaci v problematice. Další dvě se zabývají tématy socializace osobnosti a tématem rodiny. Poslední čtvrtá část se zabývá školou, výukou, komunikací mezi učiteli a žáky, podmínkami vzdělávací úspěšnosti. Kniha je dále doplněna o četné příklady z praxe.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Publikace je určena pro studenty pedagogických oborů a pro pedagogy, neboť jde o učební text. Ten se zabývá základy kvantitativně orientovaného výzkumu v pedagogice. Vysvětluje základní fakta klasického pedagogického výzkumu a rozebírá jeho základní fáze. Autor se věnuje otázkám měření, výhodám i nevýhodám kvantitativního přístupu, nejčastěji používaným metodám sběru dat v pedagogickém výzkumu.

JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jiří NĚMEC, Jaroslav KOŤA a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

Kniha pojednává o poruchách socializace a způsobech zvládnání životních situací, jež ohrožují zdravý duševní i společenský vývoj dětí a mládeže. Zaměřuje se rovněž na problematiku krizové intervence, psychologické a výchovné pomoci mladým jedincům v nejrůznějších obtížích, které nejsou s to zvládnout sami.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008, 200 s. ISBN 978-80-247-1568-1.

Autorka se v knize věnuje dětem v předškolním věku. Rozdělí je do několika skupin podle věku a popisuje jejich to, co je pro ně v daném věku typické. Dále v knize mapuje současnou situaci mateřských škol, jejich dostupnost a specializaci. S mateřskou školou

úzce souvisí způsob vzdělávání, kterému je věnována jedna z kapitol. V neposlední řadě autorka popisuje důležitost vztahu mezi rodičem a pedagogem.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 143 s. ISBN 80-7178-085-5.

Autor přináší odpovědi na základní otázku: „Kdy je při výchově pro co vhodná doba a co kdy nepromeškat.“ Ve svém výkladu srozumitelně spojuje poznatky dnešní vědy i praktické zkušenosti vlastní i dalších psychologů a pedagogů. Kniha je určena především rodičům, ale i pedagogům a vychovatelům a všem, kdo přemýšlejí o výchově a jejích možnostech a úskalích.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2005, 184 s. ISBN 80-247-0870-1.

Kniha je věnována popisu od doby narození až do předškolního věku. Rodiče mají možnost krok za krokem sledovat, co se s dítětem v období tohoto překotného psychomotorického vývoje děje, nač mají být připraveni, na co se mohou těšit a na co je třeba dát pozor. Autor vychází ze své výzkumné práce a dlouholeté klinické praxe a s laskavou moudrostí nabízí svou zkušenost všem, kteří chtějí porozumět svému dítěti a dobře je provést první životní etapou až ke vstupu do školy.

MATĚJČEK, Zdeněk. DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

Dvojice autorů se ve své knize zaměřuje na následující témata: Dětská závist. Žárlivost, nevěra a rozvod. Nový partner v rodině, nevlastní sourozenci. Vzpomínky z dětství. Témata jsou vždy dopodrobna popsána a ke každému z nich je uvedeno, jak danou krizovou situaci vidí dítě a doporučení jak jí řešit.

NIELSEN, Renate a Wilfried GRIEBEL. *Poprvé v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 104 s. ISBN 80-7178-989-5.

Kniha přináší základní informace a rady pro vstup vašeho dítěte do mateřské školy. Autoři popisují, jak dítě a jeho rodiče tuto životní změnu prožívají a jaké problémy jsou spojené s tímto vývojovým obdobím dítěte. Nechybí ani informace o potřebné zralosti dítěte

pro vstup do mateřské školy, o způsobu přijímání dítěte a jeho přizpůsobování se životu v mateřské škole a náměty pro práci rodičů s dětmi, která pomůže učitelkám při péči o dítě.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

Kniha se zaměřuje zejména na oblasti, jako je vliv prostředí a výchovy, sleduje dále rozmanitost výchovných vlivů jednotlivých sociálních prostředí a koncentruje se na některé činnosti, v nichž se realizuje sociálně pedagogická praxe. Důraz sociální pedagogiky na otázky výchovného vlivu sociálního prostředí vám umožní porozumět problémům současné rodiny, školy a vlivu vrstevníků na děti a mládež. Autor v přehledové publikaci nezapomněl ani na témata negativních sociálních vlivů a na sociální prevenci.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

Autorka se pomocí této knihy snaží usnadnit rodičům více se zorientovat v projevech dítěte a také najít cestu, jak mu pomoci. Je to tedy kniha pro rodiče, kteří chtějí pracovat prvotně na svém vztahu k dítěti. Pro rodiče, kterým nejde o jejich ego, ale o udržení vztahu a kontaktu s dítětem. Je zde popsáno, co vše dítě v daných chvílích zažívá, jaké důsledky pro dítě mohou mít dané situace, způsob výchovy dítěte po rozvodu rodičů, zvykání si dítěte na novou roli, ale také přijímání nového partnera.

TEYBER, Edward. Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů. Vydání: 1. Praha: Návrat domů, 2007. 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7.

Hlavním mottem publikace je mýtus, že rozvod dětem navždy zkazí život. Publikace je určitým doporučením pro každého, kdo přijde do styku s dětmi, které se musejí vyrovnat s rozvodem svých rodičů – počínaje rodiči a příbuznými těchto dětí, přes právníky, poradce, lékaře až po učitele a vychovatele. Jsou zde popsány obavy dětí v rozvodové fázi, doporučení pro rodiče nebo výchova dítěte po rozvodu.

WARSHAK, Richard A. Revoluce v porozvodové péči o děti. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 240 s. ISBN 80-7178-089-8.

Autor přináší ve své publikaci novinky v porozvodové péči. Doposud jsou děti svěřovány téměř výlučně svým matkám. Situace potom vypadá tak, že matky jsou trvale přetížené, zatím co otcové hrají roli rodičů druhé kategorie a jejich výchovného potenciálu se využívá minimálně nebo vůbec. Trpí tím vztah dětí k oběma rodičům. Autor poukazuje na nutnost radikální změny současného rutinního přístupu v rozhodování o svěřeni dítěte do porozvodové péče, v němž by se na prvním místě dbalo na skutečné potřeby dětí. Chce pomoci především těm, kteří byli rozvodem nějak postiženi. Jeho zkušenosti budou užitečné i pro odbornou veřejnost: soudce, sociální pracovníky, pedagogy, psychology a psychiatry.

WILDOVÁ, Rebeca. *Svoboda a hranice, láska a respekt*. Vyd. 1. Praha: DharmaGaia, 2010, 208 s. ISBN 978-80-7436-005-3.

Mnoho rodičů se snaží o respektující výchovu. S vymezováním hranic ve výchově dětí si je však jist málokdo. Buď jim nastavíme hranice omezující, nebo naopak až příliš široké. V knize proto nalezneme spoustu užitečných poznatků. Základem úspěchu v soužití s dětmi je vytvoření „vhodného prostředí“ a respekt k jejich vlastním životním procesům. Kniha je cennou podporou pro všechny, kdo žijí a pracují s dětmi.

PŘÍLOHA P 2: DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Marie Kneblová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci mé bakalářské práce provádím pedagogický výzkum na téma:

Dopad rozpadu rodiny na chování dítěte v předškolním věku.

Tento dotazník je anonymní a bude použit pro studijní účely. Zvolenou variantu odpovědi prosím označte, popřípadě doplňte.

Předem velmi děkuji za vyplnění dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- Žena Muž

2. Kolik máte let?

- Pod 30 let 30 – 40 let
 41 – 60 let Nad 60 let

3. Jaká je délka Vaší praxe?

- Do 5 let 5 – 10 let Nad 10 let

4. Jaký je průměrný věk dětí ve třídě?

- 3 roky 4 roky
 5 let 6 let

5. Jaký je celkový počet dětí ve třídě?

6. Kolik dětí je z neúplné rodiny?

7. Jaký je důvod vzniku neúplné rodiny? Pokuste se o číselné vyjádření.

- Rozvod Úmrtí jednoho z rodičů
 Matka samoživitelka Jiný důvod

8. Jako pedagog poznáte, že je v rodině něco v nepořádku?

- Ano Ne

9. Pozorujete u dětí, která jsou z neúplné rodiny nebo procházejí rozvodem (rozchodem) rodičů nějaké změny?

- Ano Ne

10. Konzultovali jste změny v chování s rodiči dítěte?

- Ano Ne

11. Který z rodičů z neúplných rodin s Vámi více komunikuje?

- Matka Otec

12. Které z následujících odlišností v chování u dětí z neúplných rodin pozorujete?

- Plačtivost Samotářství
 Agresivita Pomočování
 Lež Neposlušnost
 Koptání Nechutenství

13. Jak dlouho tyto problémy přetrvávaly?

- Do 3 měsíců Do 6 měsíců
 Do 1 roku Více než 1 rok

14. Myslíte si, že je u takových dětí nutná konzultace se specialistou?

- Ano Ne